

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2024-02-28

Närvarande: F.d. justitierådet Sten Andersson samt justitieråden
Ulrik von Essen och Cecilia Renfors

En ny förverkandelagstiftning

Enligt en lagrådsremiss den 21 december 2023 har regeringen (Justitiedepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag (2024:000) om rättegången vid förverkande av egendom och företagsbot,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i rättegångsbalken,
4. lag om ändring i jordabalken,
5. lag om ändring i utsökningsbalken,

6. lag om ändring i miljöbalken,
7. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
8. lag om ändring i lagen (1939:299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m.m.,
9. lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott,
10. lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m.,
11. lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk,
12. lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,
13. lag om ändring i krigshandelslagen (1964:19),
14. lag om ändring i lagen (1964:163) om införande av brottsbalken,
15. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
16. lag om ändring i patentlagen (1967:837),
17. lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64),
18. lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970:485),
19. lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69),
20. lag om ändring i kreditupplysningslagen (1973:1173),
21. lag om ändring i inkassolagen (1974:182),

22. lag om ändring i abortlagen (1974:595),
23. lag om ändring i utsädeslagen (1976:298),
24. lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160),
25. lag om ändring i förfogandelagen (1978:262),
26. lag om ändring i ransoneringslagen (1978:268),
27. lag om ändring i skogsvårdslagen (1979:429),
28. lag om ändring i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet,
29. lag om ändring i polislagen (1984:387),
30. lag om ändring i jaktlagen (1987:259),
31. lag om ändring i lagen (1988:15) om förbud mot vissa radar- och laserinstrument,
32. lag om ändring i lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål,
33. lag om ändring i kulturmiljölagen (1988:950),
34. lag om ändring i prisregleringslagen (1989:978),
35. lag om ändring i lagen (1990:783) om skydd för beteckningen svenskt arkiv,
36. lag om ändring i minerallagen (1991:45),
37. lag om ändring i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel,

38. lag om ändring i lagen (1992:860) om kontroll av narkotika,
39. lag om ändring i lagen (1992:1300) om krigsmateriel,
40. lag om ändring i lagen (1992:1402) om undanförsel och förstöring,
41. lag om ändring i lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering,
42. lag om ändring i lagen (1992:1685) om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter,
43. lag om ändring i fiskelagen (1993:787),
44. lag om ändring i ordningslagen (1993:1617),
45. lag om ändring i lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt,
46. lag om ändring i lagen (1994:1776) om skatt på energi,
47. lag om ändring i lagen (1995:732) om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia,
48. lag om ändring i lagen (1995:831) om transplantation m.m.,
49. lag om ändring i vapenlagen (1996:67),
50. lag om ändring i lagen (1996:95) om vissa internationella sanktioner,

51. lag om ändring i växtförädlarrättslagen (1997:306),
52. lag om ändring i ellagen (1997:857),
53. lag om ändring i lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet,
54. lag om ändring i lagen (1998:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlor,
55. lag om ändring i lagen (1998:1479) om värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument,
56. lag om ändring i lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor,
57. lag om ändring i epizootilagen (1999:657),
58. lag om ändring i zoonoslagen (1999:658),
59. lag om ändring i lagen (2000:171) om förbud beträffande viss avkodningsutrustning,
60. lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål,
61. lag om ändring i lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd,
62. lag om ändring i lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete,

63. lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling,

64. lag om ändring i lagen (2002:329) om samarbete med
Internationella brottmålsdomstolen,

65. lag om ändring i fartygssäkerhetslagen (2003:364),

66. lag om ändring i lagen (2004:46) om värdepappersfonder,

67. lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och
finansieringsrörelse,

68. lag om ändring i lagen (2005:500) om erkännande och
verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall,

69. lag om ändring i utlänningslagen (2005:716),

70. lag om ändring i lagen (2005:900) om förbud mot maskering i
vissa fall,

71. lag om ändring i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.,

72. lag om ändring i lagen (2006:496) om blodsäkerhet,

73. lag om ändring i lagen (2006:531) om särskild tillsyn över
finansiella konglomerat,

74. lag om ändring i lagen (2006:924) om Antarktis,

75. lag om ändring i lagen (2006:1006) om tillståndsplikt för vissa
kampsportsmatcher,

76. lag om ändring i lagen (2006:1329) om handel med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr, m.m.,
77. lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden,
78. lag om ändring i lagen (2008:286) om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga vävnader och celler,
79. lag om ändring i lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott,
80. lag om ändring i lagen (2008:1049) om förbud mot utsläppande på marknaden av päls av katt och hund m.m.,
81. lag om ändring i lagen (2009:366) om handel med läkemedel,
82. lag om ändring i lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel,
83. lag om ändring i skyddslagen (2010:305),
84. lag om ändring i radio- och tv-lagen (2010:696),
85. lag om ändring i lagen (2010:751) om betaltjänster,
86. lag om ändring i skollagen (2010:800),
87. lag om ändring i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor,
88. lag om ändring i alkohollagen (2010:1622),

89. lag om ändring i varumärkeslagen (2010:1877),
90. lag om ändring i försäkringsrörelselagen (2010:2043),
91. lag om ändring i lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall,
92. lag om ändring i lagen (2011:755) om elektroniska pengar,
93. lag om ändring i lagen (2011:1070) om handel med sälprodukter,
94. lag om ändring i lagen (2012:595) om införsel av och handel med sprutor och kanyler,
95. lag om ändring i lagen (2013:385) om ingripande mot marknadsmissbruk vid handel med grossistenergiprodukter,
96. lag om ändring i lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder,
97. lag om ändring i lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott,
98. lag om ändring i lagen (2014:799) om sprängämnesprekursorer,
99. lag om ändring i lagen (2014:968) om särskild tillsyn över kreditinstitut och värdepappersbolag,
100. lag om ändring i lagen (2014:1009) om handel med timmer och trävaror,
101. lag om ändring i läkemedelslagen (2015:315),

102. lag om ändring i tullagen (2016:253),
103. lag om ändring i lagen (2016:319) om skydd för geografisk information,
104. lag om ändring i elsäkerhetslagen (2016:732),
105. lag om ändring i lagen (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete,
106. lag om ändring i strålskyddslagen (2018:396),
107. lag om ändring i lagen (2018:558) om företagshemligheter,
108. lag om ändring i lagen (2018:649) om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende,
109. lag om ändring i spellagen (2018:1138),
110. lag om ändring i lagen (2018:1653) om företagsnamn,
111. lag om ändring i lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter,
112. lag om ändring i lagen (2019:742) om tjänstepensionsföretag,
113. lag om ändring i lagen (2020:272) om konto- och värdefackssystem,
114. lag om ändring i lagen (2020:968) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande,

115. lag om ändring i lagen (2021:600) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordningar om medicintekniska produkter,
116. lag om ändring i lagen (2021:899) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om gräsrotsfinansiering,
117. lag om ändring i lagen (2022:155) om tobaksskatt,
118. lag om ändring i lagen (2022:482) om elektronisk kommunikation,
119. lag om ändring i terroristbrottslagen (2022:666),
120. lag om ändring i lagen (2022:1257) om tobaksfria nikotinprodukter,
121. lag om ändring i lagen (2022:1746) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om en paneuropeisk privat pensionsprodukt (PEPP-produkt),
122. lag om ändring i lagen (2023:677) om frysning av tillgångar,
123. lag om ändring i lagen (2024:000) om clearing och avveckling av betalningar.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Victor Hensjö, rättssakkunniga Jacob Avellan och Sanna Ordenius, ämnessakkunniga Frida Velander och docenten Gustaf Almkvist.

Förslagen föranleder följande yttrande.

Allmänt

I lagrådsremissen föreslås en ny lagstiftning om förverkande av egendom. Förslaget innebär bland annat att det i 36 kap. brottsbalken tas in nya bestämmelser om förverkande, avsedda att ersätta dels de bestämmelser om förverkande som i dag finns i det kapitlet, dels flertalet av de bestämmelser om förverkande som finns i speciallagstiftningen. I kapitlet infogas också, utan några ändringar i sak, nuvarande bestämmelser om när företagsbot ska åläggas. I lagrådsremissen föreslås vidare en ny lag med bestämmelser om rättegången vid förverkande och företagsbot.

Det är tydligt att de nya bestämmelserna syftar till att ge myndigheterna bättre och effektivare möjligheter att ta brottsvinster från kriminella. Detta ska, enligt förslaget, åstadkommas bland annat genom ändringar i bestämmelserna om det som i dag benämns förverkande av utbyte och bestämmelserna om s.k. utvidgat förverkande samt genom införandet av en ny förverkandeform, s.k. självständigt förverkande.

Lagrådet har givetvis inget att invända mot det angivna syftet. Det är ett viktigt samhällsintresse att brottslighet kan bekämpas och det framstår som naturligt att förverkandereglerna utformas så att brottslighet aldrig ska löna sig. Den nya lagstiftningen förefaller också väsentligen vara ägnad att tillgodose detta syfte.

Förverkande innebär emellertid ett kraftigt ingripande från det allmänna gentemot en enskild och får typiskt sett till följd att den enskilde berövas egendom som han eller hon dittills har uppträtt som ägare av. Det medför att man vid tillkomsten av lagstiftning om förverkande måste beakta också andra aspekter än de rent brottsbekämpande, däribland skyddet för äganderätten och den enskildes rättssäkerhet och rätt till integritet. De avvägningar som görs i dessa avseenden framstår enligt Lagrådets mening i

väsentliga delar som godtagbara. Lagrådet anser dock att vissa justeringar är nödvändiga. Till detta återkommer Lagrådet i det följande.

Den nuvarande förverkandelagstiftningen framstår i flera avseenden som oklar. Det finns ett påtagligt behov av förtydliganden. Lagrådsremissen präglas i vissa delar av en strävan att ge lagstiftningen en tydligare och mera enhetlig utformning, bland annat vad gäller frågan om från vem förverkande kan ske. I andra avseenden förefaller emellertid intresset av tydlighet ha fått vika för intresset av att ge de brottsbekämpande myndigheterna flexibla instrument. Den föreslagna regleringen av förverkande av brottsvinster, liksom regleringen av självständigt förverkande, präglas snarast av ökad otydlighet kring förutsättningarna för förverkande. Detta innebär i sig en risk för den enskilde men också en risk för att rättstillämpningen inte blir enhetlig. De brottsbekämpande myndigheternas intresse av flexibla regler får inte gå ut över den enskildes behov av en tydlig lagstiftning vars effekter går att förutse. Som Lagrådet återkommer till behöver därför innebörden i regleringen tydliggöras i flera avseenden.

Förslaget till lag om rättegången vid förverkande av egendom och företagsbot

Lagens rubrik och 1 kap. 1 §

Enligt Lagrådet har lagens rubrik fått en olämplig lydelse. Dels ger den – genom användandet av ordet rättegång – intrycket av att lagen reglerar enbart förfarandet vid domstol, trots att den även innehåller åtskilliga regler som helt tar sikte på åtgärder utom rättegång. Dels har den fått en språkligt olycklig utformning; det är t.ex. knappast korrekt att tala om "rättegången vid... företagsbot". Lagrådet föreslår

att lagen i stället betecknas "lag om förfarandet vid förverkande av egendom och åläggande av företagsbot".

I 1 § första stycket anges att lagen innehåller "bestämmelser om rättegången vid förverkande av egendom och företagsbot".

Formuleringen inger samma betänkligheter som formuleringen av rubriken. Lagrådet förordar att stycket formuleras enligt följande:

"Denna lag innehåller bestämmelser om förfarandet vid förverkande av egendom och åläggande av företagsbot".

1 kap. 2 och 3 §§

1 kap. 2 § innehåller bestämmelser om i vilken utsträckning lagen gäller när en fråga om förverkande eller om företagsbot aktualiseras. Paragrafen är uppbyggd på det sättet att där anges när den aktuella lagen *gäller* och när rättegångsbalkens regler *gäller* respektive ska *tillämpas*. Därutöver finns det i paragrafen en bestämmelse som otvetydigt utgör endast en upplysning om vissa bestämmelser i polislagen. Paragrafen kompletteras av 3 § som på visst sätt modifierar det som anges i 2 §. Uttalandena i det följande inriktas på regleringen såvitt avses förverkande som ju innehåller flera nyheter.

I första stycket anges att rättegångsbalkens regler om rättegången i brottmål gäller när en fråga om förverkande utgör en del av en fråga om ansvar för brott. I andra stycket sägs att 3 och 4 kap. gäller när förverkandefrågan inte utgör en del av en fråga om ansvar för brott.

Den avgränsning som används för att ange vilket av de två regelverken som ska tillämpas är alltså om frågan om förverkande utgör en "del av en fråga om ansvar för brott". Det begreppet anknyter till uttryckssättet i rättegångsbalken och får där betydelse för frågor om rättskraft. I författningskommentaren till första stycket anges att det rör sig om den situationen att ett yrkande om förverkande – grundat

på en brottslig gärning – framställs mot den som är tilltalad för det brott som förverkandeyrkandet grundas på. Om ett sådant yrkande framställs mot någon annan än den tilltalade eller framställs utan att någon är tilltalad eller om ett förverkandeyrkande inte grundas på brott, är förverkandefrågan enligt kommentaren inte en del av en fråga om ansvar för brott. Den beskrivningen tar sikte enbart på fall när en talan har väckts och omfattar således inte alla de situationer som regleras i lagen.

I andra stycket anges när den nya lagen gäller. Det som sägs om detta i författningskommentaren anknyter till det nyss sagda; det handlar om fall när ett yrkande om förverkande framställs mot någon annan än den tilltalade. Detta anges kunna ske samtidigt som talan förs om ansvar för brott. De två målen kan då kumuleras. Det kan också ske innan något åtal alls har väckts eller efter det att åtal väckts och den processen är avslutad. Dessa exempel tar sikte på hänvisningen till 4 kap. När det gäller 3 kap. sägs att bestämmelserna avser frågor om förverkande som inte hör samman med en brottsmisstanke mot samma person, dvs. den som en förverkandetalan kan komma att riktas mot, på ett sådant sätt att det skulle bli en del av ansvarsfrågan i domstol (jfr dock ordalydelsen av 3 kap. 2 § om åklagarens kompetens att besluta om förverkande, vilken får anses förutsätta att förverkandefrågan i den situationen kan utgöra en del av en fråga om ansvar för brott, samtidigt som det i författningskommentaren anges att förverkandefrågan blir en del av ansvarsfrågan när åtal väcks, se s. 380 i remissen).

Lagrådet kan konstatera att det sätt som uttrycket ”del av en fråga om ansvar för brott” används på ger upphov till vissa frågor och att uttrycket inte används helt konsekvent.

Enligt Lagrådets mening är dessutom det uttryck som har valts för att ange vilken reglering som ska gälla inte helt träffande i språkligt

hänseende när det handlar om situationer innan någon talan har väckts; det finns då ännu inte någon ansvarsfråga. Det sätt på vilket uttrycket beskrivs i författningskommentaren bekräftar detta. Det skulle givetvis vara möjligt att precisera uttrycket, eller innebörden av uttrycket, på ett sätt som fångar upp också situationer under utredningsstadiet, exempelvis genom att i stället tala om att förverkandefrågan kan komma att utgöra en del av en fråga om ansvar för brott. Enligt Lagrådet ger emellertid en sådan avgränsning mindre vägledning om vilka regler som ska tillämpas under en förundersökning eller en utredning som innefattar en förverkandefråga. Det kan i ett tidigt skede av en förundersökning eller utredning vara osäkert vem som kan komma att bli misstänkt för brott. Det kan också vara osäkert vilka omständigheter och vilka materiella regler en framtida talan om förverkande kan komma att grunda sig på och därmed bland annat vem en sådan talan kan komma att rikta sig mot. Uttrycket är inte heller särskilt väl lämpat för den praktiska tillämpningen.

Till det nu sagda kommer att paragrafen som helhet är svårläst. Förståelsen försvåras av att det i första stycket inte tydligt framgår att bestämmelsen avser även förfarandet under förundersökningen. Det är vidare oklart vilka delar av paragrafen som enbart innefattar upplysningar och när bestämmelserna är avsedda att reglera vilket regelverk som ska tillämpas i en viss situation.

Detta gäller särskilt tredje stycket som innehåller bestämmelser av helt olika slag. Första meningen utgör endast en upplysning om att 2 kap. i lagen gäller i en utredning om självständigt förverkande, medan styckets tredje mening enbart innehåller en hänvisning till vissa bestämmelser i polislagen. I tredje styckets andra mening däremot anges att rättegångsbalkens regler tillämpas i fråga om utredning om annat än självständigt förverkande mot någon som inte är misstänkt för brott. Det framhålls i författningskommentaren att

den bestämmelsen uttryckligen reglerar att rättegångsbalken ska tillämpas och därmed att tvångsmedlen i 26–28 kap. kan användas. En sådan uttrycklig reglering är nödvändig för att bestämmelserna i rättegångsbalken om förundersökning ska kunna tillämpas på en sådan utredning. Den bestämmelsen är alltså av stor betydelse men har getts en placering som kan skymma detta.

Av 3 § framgår att bestämmelserna om tredje man i 5 kap. gäller oavsett om en fråga om förverkande utgör en del av en fråga om ansvar för brott och att detsamma gäller 6 kap., om inte annat anges. Uttrycket "om inte annat anges" får antas syfta på att det i 6 kap. 4 § anges att den paragrafen gäller i en utredning eller ett förfarande "som inte utgör en del av en fråga om ansvar för brott". Det kan här noteras att i 6 kap. 5 § andra stycket används ett annat begrepp för att ange vilka utredningar som avses; utredning om förverkande "som har samband med en fråga om ansvar för brott".

Sammanfattningsvis är de aktuella paragraferna svåröverskådliga och regleringen delvis inkonsekvent.

Ett alternativt sätt att angripa frågorna är att i inledningen av 2 § ange att det finns bestämmelser i 2, 3 och 4 kap. som reglerar förverkandeförfarandet i olika avseenden och att därefter – i ett andra stycke – ange att rättegångsbalken gäller i övriga fall. I andra stycket bör i så fall också anges att rättegångsbalken ska tillämpas avseende den som inte är misstänkt för brott vid utredningar om annat förverkande än självständigt förverkande. På det sättet hålls de bestämmelser som pekar ut rättegångsbalken som regelverk samman. För tydlighetens skull bör det i andra stycket också anges att det finns kompletterande bestämmelser om förverkandeförfarandet i 36 kap. brottsbalken. Upplysningen om polislagen kan tas in i ett tredje stycke.

Det finns med denna lösning inte något behov av att i 2 § reglera vilket regelverk som ska tillämpas när förverkandefrågan utgör en del av en fråga om ansvar för brott respektive när den inte utgör en sådan del. Behovet av att göra en sådan åtskillnad, eller av att på något annat sätt ange en avgränsning, bör tas om hand i respektive kapitel. Bestämmelserna i 3 § behöver då inte heller innehålla en sådan åtskillnad. De bör i stället klargöras att 5 och 6 kap. gäller oavsett vilka regler som i övrigt ska tillämpas på ett förverkandeförfarande.

2 § skulle då kunna ges följande lydelse.

I denna lag finns bestämmelser om

1. utredning om självständigt förverkande (2 kap.),
2. beslut som fattas av brottsbekämpande myndigheter (3 kap.), och
3. förfarandet i domstol när frågan om förverkande av egendom eller om företagsbot inte utgör en del av en fråga om ansvar för brott (4 kap.).

När det i andra fall än de som avses i första stycket uppkommer en fråga om förverkande av egendom eller om företagsbot gäller bestämmelserna i rättegångsbalken om rättegången i brottmål och vissa kompletterande bestämmelser i 36 kap. brottsbalken. Dessa bestämmelser ska också tillämpas i en utredning om annat förverkande än självständigt förverkande eller om företagsbot, om utredningen avser någon som inte är misstänkt för brott.

I polislagen (1984:387) finns bestämmelser om rätten att använda tvångsmedel i syfte att förverka egendom enligt 36 kap. 21 § brottsbalken.

3 § kan lämpligen ges följande lydelse (Lagrådet återkommer i anslutning till 6 kap. 1 § till termen "juridiskt biträde").

I 5 kap. finns bestämmelser om tredje mans deltagande i en rättegång om förverkande och i 6 kap. bestämmelser om juridiskt biträde, information, delgivning samt barn och unga. De bestämmelserna ska tillämpas oavsett om denna lag eller rättegångsbalkens regler gäller för förfarandet.

Om Lagrådets förslag godtas, bör det övervägas om det behövs en bestämmelse av det slag som nu finns i 1 kap. 1 § i lagrådsremissens förslag.

2 kap. 2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om när en utredning om självständigt förverkande ska inledas. Enligt första stycket ska en sådan utredning inledas om det finns anledning att anta att "egendom" härrör från brottslig verksamhet.

Det är enligt Lagrådets mening inte alldeles klart vad som närmare avses med detta och vilka omständigheter som medför att en utredning ska inledas. Avsikten får antas vara att en utredning ska kunna aktualiseras om det i samband med en brottsutredning påträffas viss egendom som, trots att den inte har någon konkret koppling till ett brott som är under utredning, ändå kan antas härröra från brottslig verksamhet, exempelvis därför att den har koppling till kända kriminella grupperingar. I vilken utsträckning en utredning överhuvudtaget kan inledas även när den från början inte kan knytas till någon konkret egendom framstår som mera oklart.

Om en utredning om självständigt förverkande inleds, kan den innebära att den enskilde, vars egendom utredningen direkt eller indirekt avser, tvingas förebringa egen utredning till stöd för att egendomen inte härrör från brottslig verksamhet. Detta kan för den enskilde innebära inte bara visst besvär utan också intrång i hans eller hennes integritet. Det talar för att en utredning om självständigt förverkande bör kunna inledas – och, om den har inletts, drivas vidare – enbart om det finns förhållandevis påtagliga omständigheter som talar för att viss specifik egendom härrör från brottslig verksamhet.

Det kan konstateras att det uttrycksätt som har valts i lagförslaget – ”finns anledning att anta att egendom härrör från brottslig verksamhet” – ligger i linje med vad som gäller för inledande av en förundersökning om brott (”förundersökning skall inledas så snart det ... finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats”). För att en förundersökning ska få inledas anses det dock vara nödvändigt att det finns misstankar om ett konkret brott. Det räcker alltså inte med lösa misstankar om att en person är inblandad i viss typ av brottslighet. Också en jämförelse med vad som gäller för inledande av förundersökning talar därför för att misstanken om att viss egendom härrör från brottslig verksamhet måste ha viss konkretion.

Frågan om de närmare förutsättningarna för att inleda en utredning om självständigt förverkande behöver enligt Lagrådets mening belysas ytterligare i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Genom en hänvisning i 2 kap. 6 § görs vissa av bestämmelserna i 23 kap. rättegångsbalken om förundersökning tillämpliga på utredningen. Det gäller bland annat 23 kap. 4 § och vad som där sägs om att förundersökningen ska läggas ned om det inte längre finns anledning att fullfölja den. I 23 kap. 4 a § finns ytterligare bestämmelser om när förundersökningar får läggas ned. Lagförslaget innehåller dock ingen hänvisning till dessa bestämmelser. Enligt Lagrådets mening bör också förutsättningarna för att lägga ned en utredning om självständigt förverkande belysas ytterligare i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

2 kap. 3 och 4 §§

Enligt 3 § fattas beslut om att inleda en utredning om självständigt förverkande av åklagaren eller av anställd vid Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen som respektive myndighet har utsett. I 4 § anges

att utredningen leds av åklagaren och att, om utredningen har inletts av annan, åklagaren snarast ska ta över ledningen av utredningen. Regleringen bygger uppenbarligen på tanken att en utredning av detta slag ska initieras och ledas av en åklagare men att det bör finnas ett utrymme för vissa anställda vid Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen att inleda utredningen, fastän ledningen av utredningen i så fall snarast ska överlämnas till en åklagare.

Enligt Lagrådets mening blir sammanhanget klarare om paragraferna formuleras om och skrivs samman enligt följande.

Ett beslut att inleda en utredning om självständigt förverkande får fattas av

1. åklagare,
2. en anställd vid Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen som respektive myndighet har utsett.

Om utredningen har inletts av någon som avses i första stycket 2, ska denne snarast lämna över ledningen av utredningen till en åklagare.

En särskild fråga är vad som i detta hänseende avses med att en myndighet har "utsett" en anställd att kunna fatta beslut om att inleda en utredning om särskilt förverkande. Enligt Lagrådets mening ligger i ordet "utsett" att det finns ett förordnande för en eller flera i förordnandet namngivna personer. Det räcker således inte att myndigheten fattar ett generellt beslut om att vissa slag av befattningshavare kan inleda en utredning av detta slag.

2 kap. 12 §

I paragrafen anges att i en utredning om självständigt förverkande får beslag, penningbeslag och kvarstad inte bestå längre tid än ett år, om det inte finns särskilda skäl. Lagrådet har ingen invändning mot förslaget men vill tillägga följande. Såsom anges i författningskommentaren bör åklagaren ha en skyldighet att löpande pröva om tvångsmedelsanvändningen ska bestå. Så bör rimligen vara fallet

även innan den angivna ettårsfristen har gått ut. Beslutet måste alltså vid varje given tidpunkt vara förenligt med de krav som gäller för åtgärden, däribland kravet på proportionalitet. Ettårsregeln måste förstås så att det när ettårsfristen har gått ut krävs något ytterligare – ”särskilda skäl” – för att åtgärden ska få bestå.

3 kap. 1 §

Kapitlet innehåller bestämmelser som innebär att åklagare, poliser eller anställda inom Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen i viss utsträckning får fatta beslut om förverkande, dock inte – enligt 5 § – beslut om självständigt eller utvidgat förverkande. I kapitlet finns också en bestämmelse om beslut om företagsbot genom strafföreläggande. Enligt Lagrådets mening skulle kapitlet bli mera överskådligt om det i en inledande paragraf togs in en bestämmelse om kapitlets tillämpningsområde.

Vid lagrådsföredragningen har upplysts att avsikten är att de beslut som fattas med stöd av bestämmelserna i 3 kap. – med undantag för beslut enligt 2 § – ska kunna riktas enbart mot den som inte är misstänkt eller åtalad för det brott som ligger till grund för förverkandebeslutet.

Med beaktande av detta – och då 2 § i lagrådsremissens förslag genom tillkomsten av en ny paragraf måste ges beteckningen 3 § – skulle den inledande paragrafen kunna ges följande lydelse (beträffande innebörden i ”misstänkt för brott”, se vad Lagrådet anför i anslutning till 6 kap. 4 §).

1 §

En brottsbekämpande myndighet får pröva frågor om förverkande av egendom och om företagsbot enligt bestämmelserna i detta kapitel. Ett beslut får dock inte riktas mot någon som är misstänkt för brott i andra fall än de som avses i 3 §. Ett beslut om förverkande får inte heller avse självständigt eller utvidgat förverkande.

Om detta förslag godtas, bör 5 § i lagrådsremissens förslag utgå, medan 1–4 §§ bör betecknas 2–5 §§.

I lagrådsremissens förslag innehåller 1 § bestämmelser om när en åklagare är behörig att pröva en fråga om förverkande. En första förutsättning är att egendomens värde inte överstiger fem prisbasbelopp. Därutöver krävs att det är fråga om förverkande av (1) "egendom som är tagen i beslag eller penningbeslag", eller (2) "värdet av egendom". I sammanhanget ska noteras att paragrafen inte omfattar frågor om självständigt eller utvidgat förverkande (se 5 §).

Såsom 1 § i lagrådsremissens förslag har utformats synes avsikten vara att åklagaren – enligt den första punkten – kan besluta om sakförverkande avseende egendom som har ett värde motsvarande högst fem prisbasbelopp. Den närmast liggande tolkningen av den andra punkten är att om egendom har tagits i beslag eller penningbeslag så ska åklagaren kunna besluta om att förverka – i stället för egendomen – värdet av egendomen.

Om detta är avsikten, bör lagtexten i 1 § (med Lagrådets numrering 2 §, se ovan) lämpligen utformas enligt följande.

Åklagaren får pröva en fråga om förverkande av egendom som är tagen i beslag eller penningbeslag eller om förverkande av värdet av sådan egendom, under förutsättning att värdet av det som kan komma att förverkas inte överstiger fem prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

Vid lagrådsföredragningen har upplysts att paragrafens syfte är vidare än så; en åklagare ska sålunda – inom ramen för fem prisbasbeloppsbegränsningen – kunna besluta om förverkande av en framräknad brottsvinst utan att denna har någon koppling till viss beslagtagnen egendom. Lagrådet anser i och för sig att en sådan ordning kan godtas men konstaterar att det är utomordentligt svårt att tolka den föreslagna lagtexten på det sättet. I stället borde

lagtexten, om den ska ha den nyss angivna innebörden, lämpligen utformas på följande sätt.

Åklagaren får pröva en fråga om förverkande av egendom som är tagen i beslag eller penningbeslag eller om förverkande av brottsvinster, under förutsättning att värdet av det som kan komma att förverkas inte överstiger fem prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

En särskild fråga är hur paragrafen ska tillämpas när fråga uppkommer om att inom en och samma utredning förverka flera olika objekt eller värdet av flera olika objekt. Mest rimligt synes vara att i den situationen relatera femprisbasbeloppsgränsen till värdet av vad som sammanlagt förverkas. Detta blir tydligare om man – såsom i Lagrådets ovan lämnade förslag – i lagtexten knyter femprisbasbeloppsgränsen till ”värdet av det som kan komma att förverkas” i stället för till ”egendomens värde”.

3 kap. 2 §

I 2 § i lagrådsremissens förslag (3 § med Lagrådets numrering) regleras när det ankommer på åklagaren att pröva en fråga om förverkande av egendom.

Genom paragrafen utökas åklagarens kompetens att fatta beslut om förverkande av egendom som uppenbart saknar legalt användningsområde till att även omfatta sådana fall då frågan har samband med brott. Undantag görs för de fall då särskilda skäl talar emot att åklagaren gör denna prövning. Vidare begränsas kompetensen tidsmässigt genom att prövningen måste ske senast i samband med att åklagaren beslutar om huruvida åtal ska väckas eller att förundersökningen ska läggas ned.

Av författningskommentaren framgår att det centrala är att en åklagare ska vara skyldig att pröva frågan om förverkande av egendom som saknar legalt användningsområde, oavsett om frågan

har eller inte har samband med en fråga om ansvar för brott. Syftet är att avlasta domstolarna i de fall prövningen är tämligen okomplicerad. Att fråga inte bara är om en utökad behörighet för åklagaren utan att denne också är skyldig att, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda, utnyttja denna behörighet bör enligt Lagrådets mening framgå tydligare av författningstexten.

Mot bakgrund av det anförda, och förutsatt att Lagrådets förslag om att införa en ny inledande paragraf i kapitlet godtas, föreslår Lagrådet att paragrafen betecknas som 3 § och ges följande lydelse.

Åklagaren får, utöver vad som följer av 2 §, pröva en fråga om förverkande av egendom som uppenbart saknar legalt användningsområde. En sådan prövning får dock ske senast i samband med att åklagaren beslutar om huruvida åtal ska väckas eller att förundersökningen ska läggas ned.

Åklagaren ska pröva en sådan fråga som avses i första stycket, om han eller hon inte finner att det finns särskilda skäl att i stället begära att rätten prövar frågan.

3 kap. 4 § första stycket

I paragrafen uppställs vissa formella krav på sådana förverkandebeslut som åklagare eller annan fattar enligt 1–3 §§. Den reglerar också hur den som vill ha ändring av ett sådant beslut ska agera och vad som då gäller.

I första stycket anges att ett beslut ska meddelas skriftligen och delges den det rör, om det inte är fråga om egendom som avses i 2 §. I författningskommentaren sägs att med den som beslutet rör avses den som beslutet riktas mot. Vidare anges i första stycket att ett beslut ska riktas mot en okänd person om det inte kan klargöras vem egendomen – alltså den egendom som förverkas genom beslutet – tillhör. Delgivning ska då ske genom kungörelse eller anslag hos en myndighet enligt 6 kap. 3 §. Enligt andra stycket får den som beslutet rör anmäla missnöje, dvs. agera för att få till stånd en ändring av förverkandebeslutet. Det framhålls i författnings-

kommentaren att en sådan rätt inte tillkommer någon utomstående som hävdar att egendomen tillhör honom eller henne. Det kan samtidigt noteras att i tredje stycket används det allmänna uttrycket "någon" om den som med rättslig verkan kan anmäla missnöje.

Den föreslagna regleringen i dessa delar är oklar i två avseenden. För det första används uttrycket "den som ett beslut rör" på ett sätt som går utöver vad som tycks vara avsikten. För det andra omfattar uttrycket "det inte kan klagas vem egendomen tillhör" rent språkligt flera situationer än de som är avsedda.

När det gäller den första frågan kan inledningsvis konstateras att det saknas ett generellt behov av att reglera mot vem ett förverkandebeslut ska riktas. Vem förverkande får ske från framgår av den materiella regleringen. Exempel på ett sådant materiellt krav i remissens förslag är att förverkande får ske från den som har gjort en vinst till följd av ett brott. Ett beslut om förverkande ska alltså riktas mot den som åklagaren eller annan har bedömt att förverkandet ska ske ifrån. Detta behöver inte regleras, och det har inte heller föreslagits. Även när det är fråga om förverkande från en okänd person kan behovet av en uttrycklig reglering diskuteras.

Däremot behövs en tydlig reglering av vem som med rättslig verkan kan angripa ett förverkandebeslut som har fattats av exempelvis en åklagare. I paragrafens andra stycke anges att denna rätt tillkommer "den som beslutet rör". Uttrycket är likvärdigt med uttrycket "den som beslutet angår" vilket används i bland annat förvaltningslagen (2017:900) och som omfattar även andra än de som har haft partsställning i ärendet. Det uttryck som föreslås måste anses innefatta exempelvis den som gör gällande att egendomen tillhör honom eller henne, dvs. den som i ett senare skede enligt 5 kap. är tredje man. Avsikten tycks emellertid inte ha varit att ge en så vid krets en rätt att åstadkomma ett upphävande av beslutet. I remissen

sägs att den som avses är den som beslutet riktats mot (s. 382). Om detta syfte ska uppnås, bör det enligt Lagrådet i andra stycket i stället anges att det är "den som beslutet riktas mot" som kan få till stånd ett upphävande av beslutet. Samma ordval bör användas i första stycket beträffande den som ska delges beslutet.

Om lagtexten är avsedd att ha denna mera begränsade innebörd, kommer förslaget, såvitt gäller utredningsskedet och åklagares eller annans beslut om förverkande, att sakna en reglering som tar sikte på en tredje man som hävdar att han eller hon är den verkliga ägaren till egendomen (jfr 5 kap. om tredje mans rättigheter vid rättegång). Det som anges i den föreslagna lagtexten skulle mot den bakgrunden kunna ses som en bättre ordning än det som författningskommentaren ger uttryck för. Det skulle ge en person som anser sig äga den förverkade egendomen – en tredje man – en rätt att få till stånd ett upphävande av beslutet. Det bredare begreppet "den som saken rör" skulle då reglera rätten att agera mot ett förverkandebeslut av en åklagare. Detta framstår dock som väl långtgående, särskilt som beslut på myndighetsnivå bara får fattas i vissa särskilt angivna fall. Det får förutsättas att beslut på myndighetsnivå inte fattas om det finns oklarheter om äganderätten som det inte går att bortse från.

Beträffande den andra frågan – förverkande från en okänd - anser Lagrådet att lagtexten i första stycket tredje meningen antingen bör förtydligas eller strykas helt. Bestämmelsen är avsedd att träffa den situationen när det är okänt vem förverkandeyrkandet kan riktas mot, normalt för att det är okänt vem egendomen tillhör. Så kan vara fallet om egendomen har hittats i en park utan att någon person kan knytas till den. Den föreslagna ordalydelsen träffar dock även en situation där det finns flera tänkbara ägare till viss egendom och det inte kan klargöras vem av dem som är ägare. I ett sådant fall ska beslutet givetvis inte riktas mot en okänd person. Beslutsfattaren

måste ta ställning till om det finns förutsättningar för ett förverkande-beslut enligt 3 kap. och i så fall från vem förverkande ska ske. Ett bättre sätt att fånga upp den avsedda situationen är att i lagtexten använda uttryckssättet ”om egendomen tillhör en person som inte är känd”.

Enligt Lagrådets mening behöver det inte i denna paragraf anges hur delgivning ska ske. Det är tillräckligt att det framgår av 6 kap. 3 §.

Med hänsyn till det ovan anförda och med utgångspunkten att beslut mot en okänd regleras samt att språket moderniseras något kan de nu berörda bestämmelserna i 4 § lämpligen ges följande utformning.

Ett beslut om förverkande enligt detta kapitel ska vara skriftligt. Beslutet ska delges den som beslutet riktas mot, om det inte gäller sådan egendom som avses i 3 §. Om egendomen tillhör en person som inte är känd, ska beslutet riktas mot en okänd person.

Den som beslutet har riktats mot får /.../

Om den som beslutet har riktats mot /.../

Vad gäller beslutets form och innehåll säger den föreslagna lagtexten inget annat än att beslutet ska vara skriftligt. Avsikten synes vara att bestämmelser om beslutets innehåll ska tas in i förordning. Med hänsyn till beslutets ingripande natur anser Lagrådet att frågan om vad beslutet ska innehålla bör regleras på lagnivå. Den enskilde bör informeras om sin rätt att invända mot beslutet och tillförsäkras så mycket information om skälen för beslutet att han eller hon kan bedöma om den rätten bör utnyttjas. Lagrådet noterar att i fråga om ett annat ingripande åklagarbeslut, beslut om kontaktförbud, har beslutets innehåll lagreglerats, bland annat genom ett krav på angivande av skälen för beslutet (se 12 § lagen [1988:688] om kontaktförbud). Det finns ett behov av motsvarande bestämmelser i förevarande paragraf.

Lagrådet vill påpeka att lagrådsremissens förslag inte innehåller några regler om kommunikering med den som beslutet ska riktas mot. Behovet av sådana regler bör övervägas i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

3 kap. 4 § andra stycket

Enligt paragrafens andra stycke får den som beslutet rör anmäla missnöje hos den myndighet som har meddelat beslutet. Anmälan ska göras inom tre veckor från dagen för delgivning av beslutet eller, om beslutet inte ska delges, från dagen för beslutet. Om missnöje anmäls, ska beslutet om förverkande inte längre gälla. I lagtexten anges inte vad som närmare avses med "anmäla missnöje". Begreppet används i och för sig i 49 kap. rättegångsbalken. En sådan missnöjesanmälan som avses i förslaget skiljer sig dock från en missnöjesanmälan enligt rättegångsbalken, bland annat på så vis att den ger upphov till en särskild rättsverkan utan motsvarighet i rättegångsbalken; att missnöje anmäls får till följd att förverkande-beslutet upphör att gälla.

Lagrådet noterar att förslaget väsentligen överensstämmer med den reglering som i dag finns i 3 § lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. Enligt Lagrådets mening är det emellertid inte lämpligt att vid utformningen av en ny lagstiftning anknyta till den förhållandevis ålderdomliga terminologi som används i 1986 års förfarandelag. Det gäller i synnerhet som en missnöjesanmälan av det slag som avses i förslaget är avsedd att ha en helt annan funktion än en missnöjesanmälan enligt rättegångsbalken.

Lagrådet avstyrker därför den valda terminologin. En möjlighet är att "anmäla missnöje" byts ut mot "invända mot".

Under alla förhållanden finns det anledning att i det fortsatta lagstiftningsarbetet klargöra huruvida en "missnöjesanmälan" måste

vara skriftlig eller om det räcker med något annat slag av meddelande. Enligt Lagrådets mening ligger det närmast till hands att uppställa ett skriftlighetskrav. Genom ett sådant krav förbättras möjligheterna att avgöra vilken innebörd som en meningsyttring har. Det blir därmed också lättare att ta ställning till om förverkande-beslutet fortsättningsvis gäller eller inte.

Paragrafens andra stycke bör därför kunna formuleras enligt följande.

Beslutet om förverkande upphör att gälla om den som beslutet riktas mot [skriftligen] invänder mot beslutet hos den myndighet som har meddelat beslutet inom en frist av tre veckor från dagen för delgivning av beslutet. Om beslutet inte ska delges, ska fristen i stället räknas från dagen för beslutet. Om en sådan invändning görs, ska beslutet inte längre gälla.

Om Lagrådets förslag godtas, bör begreppet "anmäler missnöje" i tredje stycket bytas ut mot "invänder mot beslutet", medan "anmälan om missnöje" i fjärde stycket bör bytas ut mot "invändningen mot beslutet".

3 kap. 5 §

I paragrafen anges att beslut om förverkande enligt detta kapitel inte får avse självständigt eller utvidgat förverkande.

Lagrådet har ovan föreslagit att kapitlets tillämpningsområde klargörs i en inledande paragraf. Om Lagrådets förslag till en sådan paragraf godtas, kan förevarande paragraf utgå.

Rubriken till 4 kap. och 4 kap. 1 §

4 kap. reglerar förfarandet vid domstol, dock endast när fråga är om förverkande eller åläggande av företagsbot som inte utgör en del av en fråga om ansvar för brott. Bestämmelserna är alltså avsedda att träffa endast vissa domstolsförfaranden. Rubriken till 4 kap.

”Förfarandet i domstol” är därför missledande. Lagrådet föreslår att den i stället formuleras ”Förfarandet i domstol i vissa fall”.

Lagrådsremissens förslag innebär att frågor om förverkande eller åläggande av företagsbot kan handläggas enligt tre olika regelverk, dels enligt förvarande kapitel, dels enligt 3 kap. och dels enligt bestämmelserna i rättegångsbalken om rättegången i brottmål. Detta bör enligt Lagrådets mening komma till tydligare uttryck i en inledande paragraf. Det som i övrigt sägs i paragrafen – att frågan ska prövas av rätten efter särskild talan av åklagaren – kan lämpligen tas upp en särskild paragraf.

Lagrådet har följande förslag till lagtext.

1 §

Bestämmelserna i detta kapitel ska tillämpas vid handläggningen i domstol av en fråga om förverkande av egendom eller om företagsbot, om inte frågan utgör en del av en fråga om ansvar för brott.

Av 1 kap. 2 § andra stycket första meningen framgår vad som gäller vid handläggningen i domstol när frågan om förverkande eller företagsbot utgör en del av en fråga om ansvar för brott.

2 §

En fråga som ska handläggas enligt bestämmelserna i detta kapitel ska prövas av rätten efter särskild talan av åklagaren.

Om Lagrådets förslag godtas, måste de följande paragraferna numreras om. Vidare bör det som sägs i 2 § i lagrådsremissens förslag om ”talan enligt 1 §” bytas ut mot ”talan enligt 2 §”.

När det gäller utformningen av den talan som åklagaren för enligt 4 kap. innehåller förslaget inga särskilda bestämmelser. Såsom förslaget är utformat ligger det då närmast till hands att, i enlighet med 4 kap. 12 § i förslaget, tillämpa rättegångsbalkens bestämmelser om rättegången i brottmål. Det innebär att vägledning får sökas i 45 kap. 4 § rättegångsbalken, som anger vad en stämningsansökan ska innehålla. Vad som sägs i den paragrafen passar

emellertid mindre väl för en talan om självständigt förverkande. Regleringen i 42 kap. 2 § rättegångsbalken om innehållet i en stämningsansökan i tvistemål förefaller vara mer lämpad för dessa fall, trots att det rör sig om en åklagares talan om ett ingripande mot en enskild.

Enligt Lagrådets mening bör i den fortsatta beredningen övervägas om det ska regleras vad en ansökan om förverkande eller företagsbot som förs som en särskild talan ska innehålla. Innehållet i åklagarens ansökan har stor betydelse för svarandens möjligheter att ta tillvara sina intressen. Det kan också ha betydelse för frågor om rättskraft hos den kommande domen. Innehållet i ansökan och den utredning som presenteras till stöd för talan har också stor betydelse för den fortsatta handläggningen, exempelvis om svaranden uteblir från en huvudförhandling.

Det kan också finnas ett behov av att reglera innehållet i en motsvarande framställning om förverkande eller företagsbot som görs inom ramen för ett brottmål, även om sådana regler saknas i dag.

4 kap. 3 §

Paragrafen innehåller forumregler. I första stycket anges var en "särskild talan om förverkande eller företagsbot" som huvudregel ska väckas. Såvitt Lagrådet förstår syftar detta inte på något annat än det som i 2 § benämns "talan enligt 1 §". Lagrådet föreslår därför att "särskild talan om förverkande eller företagsbot" byts ut mot "talan enligt 2 §" (jfr vad Lagrådet ovan har anfört om att 1 § i lagrådsremissens förslag bör delas upp på två paragrafer).

Enligt paragrafens andra stycke ska en "särskild talan om självständigt förverkande eller förverkande av särskilda brottsverktyg" väckas vid rätten i den ort där egendomen påträffades. Lagrådet

förordar att även denna bestämmelse, på samma sätt som bestämmelsen i första stycket, knyts till "talan enligt 2 §".

I författningskommentaren anges att om egendom har påträffats på orter under olika domstolar så är samtliga behöriga. Detta är enligt Lagrådets mening en rimlig ordning men den bör komma till tydligare uttryck i lagtexten. Lagrådet föreslår att andra stycket första meningen formuleras enligt följande.

En talan enligt 2 § som avser självständigt förverkande eller förverkande av särskilda brottsverktyg väcks vid rätten i den ort där egendomen eller en del av egendomen påträffades.

4 kap. 4 §

Paragrafen reglerar den stämning som rätten ska utfärda med anledning av åklagarens talan. Enligt andra stycket ska, om frågan gäller förverkande och det inte kan klargöras vem egendomen tillhör, stämningen riktas mot en okänd person. Detta motsvarar vad som sägs i 3 kap. 4 § första stycket. De synpunkter som Lagrådet har redovisat angående den bestämmelsen gör sig gällande även här, vilket talar för att "det inte kan klargöras vem egendomen tillhör" byts ut mot "egendomen tillhör en person som inte är känd".

Lagrrådet förordar dock i första hand att 4 kap. 4 § andra stycket får utgå. Det bör inte komma i fråga att rätten utfärdar stämning mot någon annan än den som åklagaren har angett som motpart. Någon särskild bestämmelse om vem rätten ska utfärda stämning mot bör därför inte införas. Enligt Lagrådet är det lämpligare med en regel om vem åklagaren ska rikta sin talan mot.

En sådan regel skulle kunna tas in i den nya 2 § i 4 kap. som Lagrådet förordar. Den kan förslagsvis ges följande utformning.

Om frågan gäller förverkande och egendomen tillhör en person som inte är känd, ska talan riktas mot en okänd person.

4 kap. 8 §

I mål om förverkande ska rätten enligt 4 kap. 5 § i förslaget förelägga svaranden att yttra sig eller inställa sig till huvudförhandling. Om svaranden inte följer ett sådant föreläggande, ska rätten enligt förevarande paragraf meddela dom om förverkande av egendomen mot svaranden. Förverkandetalan ska alltså i detta fall bifallas. Av paragrafens sista mening följer dock att talan ska avslås om den "inte innefattar laga skäl" eller "det annars framgår att den är ogrundad".

En liknande reglering finns i 1986 års lag ("skall egendomen förverkas, om det inte framgår att talan är ogrundad"). Den regleringen går i sin tur tillbaka på en tidigare bestämmelse i 17 § andra stycket i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken; den tidigare bestämmelsen var dock tillämplig enbart då egendomens ägare var okänd, inte hade känt hemvist i Sverige eller annars inte kunde delges.

Enligt Lagrådets mening kan den föreslagna regleringen starkt sättas i fråga. De föreslagna bestämmelserna uppvisar visserligen stora likheter med regelverket om tredskodom i 44 kap. rättegångsbalken. Frågan är dock om det är acceptabelt att tillämpa en ordning, avsedd för tvistlösning mellan enskilda, i ett i grunden straffrättsligt förfarande. Det kan också ifrågasättas om det i praktiken skulle fungera.

Bestämmelserna om tredskodom i 44 kap. rättegångsbalken är tillämpliga i dispositiva tvistemål. En tredskodom mot svaranden ska grundas på kärandens framställning av omständigheterna i målet, såvitt svaranden har fått del av framställningen och den inte strider mot förhållande som är allmänt veterligt. I den mån framställningen inte innefattar laga skäl för käromålet eller det annars uppenbart framgår att käromålet är ogrundat, ska det ogillas (se 44 kap. 8 § andra stycket). Denna reglering förutsätter alltså att rätten i huvudsak

ska göra enbart en rättslig bedömning av om de rättsfakta som käranden har angett till stöd för sin talan utgör "laga skäl" för talan. Däremot ska rätten normalt inte pröva de i målet angivna sakförhållandena. Om käranden har väckt en fullgörelsetalan mot svaranden under påstående att käranden har lånat ut ett belopp till svaranden och att svaranden inte har betalat tillbaka detta belopp i tid, är detta därför normalt tillräckligt för att käromålet ska bifallas. Rätten ska alltså normalt inte pröva kärandens påståenden i sak, t.ex. att käranden har lånat ut det angivna beloppet eller att återbetalning inte har skett.

I ett mål om självständigt förverkande (jfr 36 kap. 14 § brottsbalken i lagrådsremissens förslag) kommer talan att grundas på ett enda rättsfaktum, nämligen åklagarens påstående att den egendom som yrkas förverkad härrör från brottslig verksamhet. Det får i och för sig antas att åklagaren i stämningsansökan vanligen har underbyggt detta påstående genom att hänvisa till ett antal olika sakomständigheter. Som den föreslagna 4 kap. 8 § är utformad måste det emellertid antas att rätten, när paragrafen tillämpas, inte ska – annat än i undantagsfall (när "det annars framgår att talan är ogrundad") – ta ställning till om dessa omständigheter är för handen eller om beviskravet i 36 kap. 14 § brottsbalken är uppfyllt. Det förefaller alltså som att rätten normalt kan nöja sig med att konstatera att åklagaren har angett "laga skäl" för sin talan, dvs. att åklagaren har påstått att egendomen härrör från brottslig verksamhet. En sådan ordning skulle enligt Lagrådets mening inte vara acceptabel.

Av författningskommentaren synes visserligen framgå att avsikten är att rätten i den angivna situationen ändå ska göra en viss materiell prövning. Enligt Lagrådets mening framstår det emellertid som oklart hur denna prövning ska gå till, i vilken utsträckning rätten ska ifrågasätta de sakomständigheter som åklagaren har påstått och om

rättens prövning ska eller kan grundas på bevisning som åklagaren har lagt fram.

I sammanhanget kan konstateras att det i 4 kap. 9 § i förslaget finns en bestämmelse om vad som gäller när svaranden har uteblivit från en huvudförhandling i ett mål om företagsbot. Den bestämmelsen ger ingen möjlighet att göra det slag av summarisk prövning som förefaller vara avsedd i 8 §. I stället gäller att målet får avgöras i svarandens utevaro, under förutsättning att saken kan utredas tillfredsställande. Det innebär att målet ska prövas på sedvanligt sätt, låt vara utan att svaranden är närvarande. I författningskommentaren påpekas att motsvarande gäller om ett mål om företagsbot ska avgöras utan huvudförhandling, dvs. målet kan även då prövas i sak. Lagrådet kan inte se några rimliga skäl till att inte tillämpa samma ordning även i mål om förverkande.

4 kap. 12 §

I paragrafen anges att rättegångsbalkens bestämmelser om rättegången i brottmål ska tillämpas när det gäller förfarandet i övrigt, om inte annat föreskrivs i denna lag. I författningskommentaren sägs att hänvisningen innebär att rättegångsbalkens regler om bland annat bevisning, omröstning och rättegångskostnader blir tillämpliga. Däremot innebär den, enligt kommentaren, inte någon grund för att använda tvångsmedel enligt 24–28 kap. rättegångsbalken. Att dessa kan användas styrs enligt kommentaren av hänvisningen i 1 kap. 2 § i den nya lagen. Lagrådet förutsätter att det som åsyftas är hänvisningen i tredje stycket andra meningen. Den bestämmelsen finns med också i Lagrådets förslag till 1 kap. 2 §.

5 kap. 1 §

Paragrafen ger tredje man viss rätt att inträda i en rättegång om förverkande. Bestämmelsen är tillämplig oavsett vilket regelverk –

den nya lagen eller rättegångsbalken – som gäller för förfarandet (se 1 kap. 3 §). Tredje man definieras som den som inte är part i rättegången men som hävdar en rätt till egendom som yrkas förverkad. Rätten att inträda är inte avsedd att ge tredje man någon partsställning men däremot en rätt att lägga fram bevisning.

Rätten att inträda är uttryckt på det sättet att en tredje man får inträda om det inte finns särskilda skäl emot det. Avsikten är att regeln ska ge utrymme för viss flexibilitet för rätten vid bedömningen av om ett inträde är lämpligt. Lagrådet har inte några invändningar mot att lagtexten ges den föreslagna utformningen. Lagrådet vill emellertid understryka att möjligheten till inträde utgör en viktig rättssäkerhetsgaranti för den som gör gällande äganderätt till egendom som yrkas förverkad från annan. Det är mot den bakgrunden naturligt att en tredje man bör nekas möjligheten till inträde först om skälen mot inträde är förhållandevis tungt vägande.

Rubriken till 6 kap. och 6 kap. 1 §

I paragrafen regleras rätten till biträde på det allmännas bekostnad för personer som berörs av ett förfarande om förverkande av egendom eller om åläggande av företagsbot.

I förslaget används benämningen "offentligt biträde". Det kan konstateras att med benämningen "offentligt biträde" följer att bestämmelserna i lagen (1996:1620) om offentligt biträde normalt ska tillämpas. I 1 § i den lagen sägs att den tillämpas när offentligt biträde ska förordnas i ett mål eller ärende enligt särskild föreskrift i lag. De ärendekategorier där offentligt biträde förekommer är bland annat avvisnings- och utvisningsärenden enligt utlänningslagstiftningen och ärenden om administrativa frihetsberövanden. I huvudsak handlar det om ärenden som handläggs vid förvaltningsmyndigheter och i förvaltningsdomstol. Denna ordning är väl etablerad. I de nu

aktuella fallen är det inte fråga om detta slag av ärenden. Det är inte heller avsikten att några bestämmelser i lagen om offentligt biträde ska tillämpas. I stället hänvisas det i paragrafen till bestämmelser i rättegångsbalken.

Mot denna bakgrund bör det enligt Lagrådets mening inte komma i fråga att använda beteckningen "offentligt biträde" i detta sammanhang. Lagrådet noterar att beteckningen offentligt biträde används i 27 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och att annat inte kan utläsas av bestämmelsen och dess förarbeten än att lagen om offentligt biträde gäller i de frågor som inte regleras i 27 § (se t.ex. prop. 2003/04:87 s. 41 f.).

Lagrådet föreslår att beteckningen "juridiskt biträde" används. Den beteckningen kan visserligen uppfattas så att den syftar på någon som i allmänhet bistår med rättslig hjälp. Beteckningen används dock i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare i de bestämmelser som avser utredning om brott begångna av personer under 15 år (se 32 a §). Det förefaller lämpligast att använda den beteckningen även här.

Begreppet "offentligt biträde" förekommer även i den föreslagna kapitelrubriken och i en särskild underrubrik. Vad Lagrådet nu har sagt leder till att motsvarande ändring bör göras också i dessa rubriker.

I paragrafens första stycke används begreppet "den som saken rör" för att beteckna den som ska ha rätt till biträde. Av författningskommentaren framgår att begreppet är avsett att omfatta den som åklagaren avser att väcka talan mot eller har väckt talan mot.

I likhet med vad Lagrådet har angett avseende 3 kap. 4 § får emellertid den språkliga innebörden av begreppet anses vara vidare

än så och – när saken gäller förverkande – omfatta också annan som gör gällande äganderätt till den egendom som kan komma att bli föremål för ett förverkande.

Avsikten med förslaget tycks vara att, såvitt gäller förverkande, göra en åtskillnad mellan å ena sidan personer som saken rör i den meningen att de är föremål för utredning om förverkande och vars egendom kan förverkas och å andra sidan personer som inte är i den situationen men som gör anspråk på en rätt till den aktuella egendomen. Rätten till biträde är avsedd att vara mer begränsad i de senare fallen än i de förra. Enligt Lagrådets mening blir detta tydligare om man använder ett uttryck liknande det som Lagrådet föreslår för 3 kap. 4 § ("den som beslutet riktas mot").

Bestämmelserna i andra stycket synes vara tillämpliga enbart i förfaranden som rör förverkande. Lagrådet noterar att de gäller endast när tredje man hävdar rätt till egendom som "yrkas förverkad". Därmed kommer de att kunna tillämpas först sedan en talan om förverkande har väckts. Rätten till biträde enligt första stycket innehåller inte någon motsvarande begränsning. Om, såsom får antas vara fallet, avsikten är att det ska finnas en sådan skillnad mellan bestämmelserna i första och andra styckena bör skälen för detta redovisas. Om någon sådan avsikt inte finns, bör lagtexten justeras.

Första och andra styckena kan med dessa utgångspunkter och vissa ytterligare förtydliganden ges följande lydelse.

Ett juridiskt biträde ska förordnas för den som ett beslut om förverkande eller företagsbot kan komma att riktas mot, om det finns särskilda skäl med hänsyn till utredningen eller övriga omständigheter. Har den som beslutet kan komma att riktas mot inte fyllt 18 år ska ett juridiskt biträde förordnas, om det inte är uppenbart att han eller hon saknar behov av biträde.

Ett juridiskt biträde ska förordnas för en tredje man som hävdar rätt till egendom som yrkas förverkad, om det finns synnerliga skäl med

hänsyn till utredningen eller övriga omständigheter. För en tredje man som inte har fyllt 18 år ska ett juridiskt biträde förordnas, om det finns särskilda skäl.

I paragrafens fjärde stycke hänvisas till vad som föreskrivs i 21 och 31 kap. rättegångsbalken om offentlig försvarare. Lagrådet anser att dessa hänvisningar är väl generella. 21 kap. rättegångsbalken innehåller flera bestämmelser om offentlig försvarare som inte kan eller ska tillämpas i nu aktuella fall. I 31 kap. finns bestämmelser om ersättningsskyldighet för tilltalade i olika fall. Bestämmelserna anknyter bland annat till om den tilltalade frikänns eller döms för det brott som ett åtal avser. Det är inte givet hur de bestämmelserna ska tillämpas i förevarande fall, i vart fall inte när det förs en särskild talan om förverkande. I lagtexten bör därför förtydligas vilka bestämmelser i 21 och 31 kap. rättegångsbalken som ska tillämpas och hur det som där sägs ska tillämpas i en utredning eller vid en talan om förverkande eller företagsbot. Lagrådet förutsätter att detta görs i den fortsatta beredningen.

6 kap. 3 §

Paragrafen innehåller särskilda bestämmelser om delgivning av beslut enligt 3 kap. och stämning enligt 4 kap.

Bestämmelserna innebär att delgivning i vissa fall får ske genom kungörelsedelgivning. Detta gäller även – enligt första stycket andra meningen – när den som en fråga om förverkande rör är okänd. Enligt Lagrådets mening torde det i det sistnämnda fallet inte finnas någon annan möjlig delgivningsform än kungörelsedelgivning och det är därför missledande att säga att delgivning "får" ske genom kungörelsedelgivning.

Lagrådet, som även föreslår vissa redaktionella ändringar i lagtexten, förordar att paragrafen ges följande lydelse.

Om ett beslut enligt 3 kap. eller en stämning enligt 4 kap. avser förverkande av egendom som är tagen i beslag eller penningbeslag, får beslutet eller stämningen delges genom kungörelsedelgivning i enlighet med 48 § delgivningslagen (2010:1932). Om beslutet eller stämningen riktas mot en okänd person, ska delgivning ske genom kungörelsedelgivning.

Om värdet av den säkrade egendomen inte överstiger en tiondel av ett prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken, får delgivning i stället ske genom att beslutet eller stämningen anslås hos den myndighet som har meddelat beslutet eller utfärdat stämningen. Värdet av egendomen ska bestämmas med hänsyn till förhållandena vid den tidpunkt då beslutet eller stämningen anslås.

6 kap. 4 §

I paragrafen anges vilka bestämmelser i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare som "ska gälla" i en utredning eller i ett förfarande om förverkande. Det har upplysts att det bör stå "ska tillämpas". I lagtexten görs den begränsningen att paragrafen bara gäller när utredningen eller förfarandet inte utgör en "del av en fråga om ansvar för brott". De problem som är förknippade med det begreppet i utredningsskedet har Lagrådet berört i anslutning till 1 kap. 2 §. I författningskommentaren till förevarande paragraf anges att avsikten är att bestämmelsen är tillämplig om förverkandeyrkandet riktas mot någon annan än en tilltalad, framställs utan att någon är tilltalad eller inte grundas på brott. Ett exempel är en utredning eller ett förfarande om förverkande av särskilda brottsverktyg. Om frågan utgör en del av en fråga om ansvar för brott, ska handläggningen i stället ske direkt enligt reglerna i rättegångsbalken och genom hänvisningar där till lagen om unga lagöverträdare.

Lagrådet förordar att uttrycket "som inte utgör en del av en fråga om ansvar för brott" byts ut mot "som rör någon som inte är misstänkt för brott". Uttrycket motsvarar det som finns i tredje stycket i remissens förslag till 1 kap. 2 § och det som Lagrådet föreslår ska tas in i 3 kap. 1 § (vilken delvis ersätter 3 kap. 2 §). Uttrycket tar sikte på

om det finns en misstanke om brott med koppling till förverkande-frågan. Det har alltså inte någon betydelse om den unge – eller den som ett myndighetsbeslut om förverkande riktas mot – är föremål för en brottsmisstanke som saknar koppling till förverkandet.

6 kap. 5 §

I paragrafen regleras möjligheterna att använda tvångsmedel i en utredning eller ett förfarande om förverkande mot någon som inte har fyllt 15 år. Enligt paragrafen får vissa angivna tvångsmedel användas mot personer som inte har fyllt 15 år (se första stycket första meningen och andra stycket första meningen). Beträffande vissa andra tvångsmedel anges att sådan tvångsmedelsanvändning kräver särskilda skäl (se första stycket andra meningen och andra stycket andra meningen).

Första stycket, som avser självständigt förverkande, rör tvångsmedel enligt lagens 2 kap. Andra stycket, som avser andra former av förverkande, rör tvångsmedel enligt 23, 27 och 28 kap. rättegångsbalken.

Lagrådet konstaterar att det i 1 kap. 2 § finns generella hänvisningar till rättegångsbalken som innefattar balkens bestämmelser om tvångsmedel (i Lagrådets förslag har de tagits in i den paragrafens andra stycke). Dessa är tillämpliga även på personer som är under 15 år. Detsamma gäller 2 kap. i denna lag. Det är därmed inte nödvändigt att i förevarande paragraf ge positivt stöd för tvångsmedelsanvändning mot personer som inte har fyllt 15 år. Vad paragrafen behöver ge uttryck för är enbart de begränsningar i tvångsmedelsanvändningen som är avsedda, dvs. att tvångsmedelsanvändningen i vissa fall kräver att det finns särskilda skäl. Detta innebär att paragrafens två första stycken bör justeras, bland annat genom att första meningen i respektive stycke utgår.

Andra stycket gäller utan inskränkning till någon viss form av förverkande. Det ska dock vara fråga om en utredning, eller ett förfarande, som har samband med en fråga om ansvar för brott samtidigt som den unge inte ska vara misstänkt, eller tilltalad, för brottet. Lagtexten innefattar flera oklarheter. Det gäller t.ex. vad som avses med att bestämmelserna ska tillämpas "i ett förfarande" och varför det i lagtexten talas om "tilltalad" trots att bestämmelserna avser enbart personer under 15 år. Det är också oklart vilken betydelse som rekvisiten "har samband med en fråga om ansvar för brott" och "den som inte är misstänkt /.../ för brottet" är avsedda att ha. Dessa oklarheter behöver redas ut i den fortsatta beredningen.

I tredje stycket anges bland annat att den som är under 15 år får hållas kvar för kroppsvisitation i högst tre timmar. Stycket bör utformas i närmare anslutning till 36 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, t.ex. enligt följande.

Vid kroppsvisitation får den som inte har fyllt 15 år hållas kvar för ändamålet i högst tre timmar. En polisman får ta med den som ska kroppsvisiteras till den plats där åtgärden ska genomföras.

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

Den lagtekniska strukturen

Strukturen i lagrådsremissens förslag till nytt 36 kap. avviker väsentligt från strukturen i det remissbehandlade betänkandeförslaget. I betänkandeförslaget inleds kapitlet med bestämmelser om de olika slagen av förverkande och i anslutning till dessa finns det också bestämmelser om från vem förverkande kan ske (1–12 §§). De följande paragraferna innehåller bestämmelser av mer övergripande karaktär, främst om vem en talan eller ett beslut om förverkande får riktas mot samt en bestämmelse om att förverkande inte får ske om det är uppenbart oskäligt (13–17 §§). I lagrådsremissens förslag inleds kapitlet i stället med "Allmänna

bestämmelser om förverkande”, däribland bestämmelser om att förverkande får ske enbart från den som egendomen tillhör (3–5 §§) och en bestämmelse om att förverkande inte får ske om det är uppenbart oskäligt (9 §). Bestämmelserna om de materiella förutsättningarna för förverkande presenteras först i de följande paragraferna (12–21 §§).

Enligt Lagrådets mening måste det starkt ifrågasättas om den modell som har valts i lagrådsremissen är ändamålsenlig. Bestämmelserna i 3–5 §§ om att förverkande får ske enbart från den som egendomen tillhör, liksom oskälighetsregeln i 9 §, måste uppfattas som begränsningar i förhållande till de materiella regler om förverkande som i lagrådsremissens förslag presenteras först i de följande paragraferna. Att på detta sätt placera begränsningsreglerna före de materiella bestämmelserna om förverkande minskar tillämparens möjligheter att ta till sig sambandet mellan bestämmelserna. Innan man har tagit del av bestämmelserna i 12–21 §§ blir det utomordentligt svårt att förstå den reella innebörden i exempelvis 3 § första stycket.

Lagrådet förordar därför att kapitlet struktureras på ett sätt som ansluter närmare till betänkandets förslag, så att de bestämmelser som i lagrådsremissens förslag har placerats i 3–11 §§ placeras efter de bestämmelser som i förslaget finns i 12–21 §§.

Lagrådet behandlar dock i det följande lagrådsremissens förslag utifrån den i remissen givna strukturen.

36 kap. 3 § första stycket

Paragrafens första stycke innehåller en allmän begränsning i möjligheterna till förverkande. Den innebär att förverkande får ske endast från den som egendomen tillhör. Med den som egendomen

tillhör jämföras den som enligt 4 eller 5 § ska anses vara ägare till egendomen.

Såsom bestämmelsen har utformats är det inte alldeles lätt att se hur den förhåller sig till kapitlets andra regler om från vem förverkande får ske (se 13, 16 och 20 §§). Såvitt Lagrådet förstår ställer de sistnämnda bestämmelserna ett krav på viss anknytning mellan de förverkandeutlösande omständigheterna och förverkandesvaranden (vad som i lagrådsremissen benämns "kopplingskrav"). Bestämmelsen i 36 kap. 3 § första stycket innehåller i stället ett krav på en viss civilrättslig anknytning mellan förverkandesvaranden och den egendom som förverkas. Lagrådet anser att skillnaden mellan de skilda slagen av regler bör tydliggöras i lagtexten.

Den angivna begränsningen gäller, enligt första stycket andra meningen, inte vid förverkande av penningmedel. Såvitt Lagrådet förstår är detta undantag inte avsett att vara generellt. Det är i stället tänkt att träffa den speciella situationen då penningmedlen påträffas hos en person och det samtidigt är svårt att avgöra om äganderätten till medlen har övergått till innehavaren. Medlen kan då förverkas hos innehavaren utan att det behöver klargöras vem som är ägare till egendomen. Att bestämmelsen är avsedd att ha denna mera begränsade innebörd bör tydliggöras i lagtexten.

Lagrrådet föreslår mot denna bakgrund att 3 § första stycket ges följande lydelse.

Ett beslut om förverkande av viss egendom får meddelas endast mot den som egendomen tillhör eller som enligt 4 eller 5 § ska anses vara egendomens ägare. Detta hindrar dock inte att penningmedel förverkas genom beslut mot den som innehar medlen.

36 kap. 3 § andra stycket

I paragrafens andra stycke finns särskilda bestämmelser om vad som gäller om någon har en särskild rätt till egendom som

förverkas. Bestämmelserna förefaller inte ha något samband med bestämmelserna i första stycket. Enligt Lagrådets mening skulle lagtexten vinna i tydlighet om bestämmelserna placerades i en särskild paragraf efter de bestämmelser som i lagrådsremissens förslag finns i 4 och 5 §§.

36 kap. 3 § tredje stycket

Också paragrafens tredje stycke – en erinran om de förfaranderegler som i lagrådsremissen finns i förslaget till lag om rättegången vid förverkande av egendom och företagsbot – saknar ett tydligt samband med bestämmelserna i första stycket. Denna erinran bör lämpligen placeras längre fram i kapitlet.

36 kap. 4 och 5 §§

Paragraferna innehåller presumtioner om vem som ska anses vara ägare till viss egendom. Om de besittningsförhållanden som anges i paragraferna föreligger, behöver åklagaren inte föra bevisning om att egendomen tillhör förverkandesvaranden. I stället får tredje man som hävdar att han eller hon är egendomens rätte ägare bevisbördan för detta. Bestämmelserna har viss förebild i 4 kap. 18 och 19 §§ utsökningsbalken.

Att egendom kan förverkas endast från den som egendomen tillhör utgör ett skydd för äganderätten. Presumptionsregler av det aktuella slaget innebär uppenbarligen en viss risk för att egendom förverkas från annan än den rätte ägaren. Det medför att den föreslagna regleringen är ägnad att inge vissa betänkligheter. Det gäller inte minst i ljuset av de regler som föreslås i övrigt och som innebär att förverkande får ske med lägre beviskrav än de som hittills har gällt, att en ny form av förverkande med relativt lösliga ramar införs och att det inte kommer att gälla någon bortre tidsgräns för de omständigheter som kan åberopas till stöd för ett sådant

förverkande. Enbart det förhållandet att liknande presumtionsregler gäller vid utmätning motiverar inte att samma slag av regler får gälla vid förverkande. Det är ju vid utmätning fråga om att driva in en fastställd betalningsskyldighet till en enskild eller till det allmänna, medan förverkande utgör ett särskilt slag av ingripande i enskildas äganderätt med hänvisning till brott eller brottslighet.

Samtidigt är det angeläget att brottsvinster inte kan undanhållas från förverkande genom olika slag av grundlösa påståenden om att viss egendom tillhör någon annan. Och de föreslagna presumtionsreglerna är utan tvekan ägnade att underlätta en effektiv tillämpning av förverkanderegler. Risker för att en tillämpning av reglerna leder till materiellt felaktiga resultat får också anses vara förhållandevis begränsad, dels därför att besittning normalt är en tydlig indikation på ägande, dels därför att de i paragraferna uppställda presumptionerna kan motbevisas.

Frågan om det bör införas bestämmelser av detta slag handlar enligt Lagrådets mening sist och slutligen om en grannliga rättspolitisk avvägning mellan effektivitet och rättssäkerhet. De betänkligheter som Lagrådet ovan har redovisat är inte av det slag att de ger anledning att avstyrka förslaget.

Såsom paragraferna är utformade får de förstås som kompletteringar till 3 § första stycket, dvs. presumptionerna är avsedda att tillämpas enbart vid bedömningen av om det finns hinder mot förverkande enligt den bestämmelsen. Det innebär bl.a. att presumptionerna inte ska tillämpas när man prövar om de särskilda förutsättningarna för självständigt eller utvidgat förverkande i 14 och 15 §§ är uppfyllda.

För att det ska bli tydligt att paragraferna har endast denna innebörd bör de utformas enligt följande.

4 §

Vid tillämpningen av 3 § första stycket ska den som har lös egendom i sin besittning anses /.../.

5 §

Om någon är gift och varaktigt sammanbor med sin make och de har lös egendom i sin gemensamma besittning, ska vid tillämpningen av 3 § första stycket personen anses som ägare /.../.

36 kap. 8 §

I paragrafens första stycke anges att rätten *i stället för* att besluta om förverkande får besluta om åtgärd som kan förhindra att egendomen missbrukas. I motsvarande bestämmelse i 17 § andra stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling finns ett tillägg som anger att i sådana fall får även en del av egendomens värde förklaras förverkad. Av författningskommentaren till 8 § framgår att en sådan möjlighet är avsedd att gälla även fortsättningsvis. Enligt Lagrådet blir lagtexten klarare om ett sådant tillägg som nu finns i 17 § smugglingslagen tas in i 8 § första stycket.

36 kap. 9 §

Enligt paragrafen ska förverkande inte ske om det är "uppenbart oskäligt".

Bestämmelsen motsvarar vad som är huvudregeln i nuvarande lagstiftning (se särskilt 36 kap. 1 § första stycket och 1 a § brottsbalken). Vid utvidgat förverkande gäller dock i dag i stället att förverkande inte får beslutas om det är "oskäligt".

Lagrådet godtar i och för sig att kravet på uppenbar oskälighet utvidgas till att omfatta samtliga förverkandeformer, inbegripet utvidgat förverkande och den nya förverkandeformen självständigt

förverkande. Det finns emellertid anledning att framhålla att med den gentemot den enskilde stränga utformning som den föreslagna lagstiftningen har lär det ganska ofta uppkomma situationer där effekterna av förverkandereglernas tillämpning blir mindre rimliga. Det gäller i synnerhet i situationer då förverkandet riktas mot någon annan än den som har begått ett brott eller då det förverkande-grundande brottet är av mindre allvarligt slag, t.ex. ett oaktsamhetsbrott. Det får förutsättas att domstolarna i dessa och andra situationer tillämpar rekvisitet "uppenbart" med viss försiktighet och underlåter förverkande i den utsträckning ett förverkande skulle framstå som orimligt. Detta är särskilt tydligt på specialstraffrättens område, där de föreslagna reglerna ger utrymme för – eller rentav påbjuder – mycket omfattande förverkanden även vid förhållandevis lindrig brottslighet.

36 kap. 10 §

I 10 § anges att om egendom som svarar mot ett enskilt anspråk har förverkats ska staten i den förpliktades ställe ersätta den berättigade intill värdet av det som staten får in till följd av förverkandebeslutet. Avsikten är att den paragrafen ska ersätta den nuvarande bestämmelsen i 36 kap. 17 § andra stycket brottsbalken. Förslaget avviker i vissa hänseenden från den nuvarande bestämmelsen, bland annat på så vis att begränsningen till en viss förverkandeform tas bort.

Av lagrådsremissen framgår att rätten till ersättning är avsedd att inträda i efterhand. I författningskommentaren anges att frågan liksom hittills ska prövas av Justitiekanslern när den prövas självständigt utom rätta. Avsikten synes emellertid vara att frågan om staten ska ersätta den berättigade också kan prövas i domstol, i samma rättegång som förverkandefrågan prövas i. Det är inte klart om detta gäller enbart i de fall som avses i 11 § eller om sådan domstolsprövning ska kunna ske även i andra fall. Uttalandena i

författningskommentaren ger intrycket att frågan ska kunna prövas i förverkanderättegången enbart när 11 § är tillämplig, dvs. bara när det enskilda anspråket avser penningmedel. Lagrådet konstaterar att detta inte framgår av lagtexten i 10 §.

Lagrådet konstaterar också att den nuvarande bestämmelsen är avsedd primärt för de fall när ersättningsanspråket inte är känt vid tidpunkten för förverkandebeslutet (prop. 1986/87:6 s. 20 och 21). Tillämpningsområdet för såväl den nuvarande som den föreslagna bestämmelsen är dock inte begränsat till de fallen. Detta behandlas i författningskommentaren i frågan om förhållandet till 11 §, men är som nyss angetts, inte helt klargörande.

Avsikten synes vara att ersättning ska kunna beslutas även om det ännu inte har inlutit någon egendom till staten till följd av beslutet om förverkande. Samtidigt säger lagtexten att rätten till ersättning gäller enbart "intill värdet av det som staten får in". Det bör klargöras hur denna begränsning ska kunna beaktas innan någon egendom ännu har inlutit.

Den bestämmelse som finns sist i nuvarande 36 kap. 17 §, om rätt för den förpliktade att vid verkställighet avräkna vad som kan ha utgetts, saknar motsvarighet i förslaget. Avsikten är dock att det som sägs där fortfarande ska gälla. Saken kommenteras i remissen men på ett sätt som inte är särskilt klargörande (s. 408 y). Enligt Lagrådets mening bör bestämmelsen behållas.

Lagrådet noterar också att den föreslagna bestämmelsen skiljer sig från den nuvarande genom att det talas om den "berättigade" i stället för den "skadelidande". Det tycks vara ett resultat av att tillämpningsområdet har vidgats. Lagrådet vill i det sammanhanget påpeka att bestämmelsen enligt sin ordalydelse är begränsad till enskilda

anspråk och att ersättning från staten förutsätter att den egendom som förverkats svarar mot det anspråket.

Ordvalet "enskilda anspråk" kan diskuteras. Det används i rättegångsbalken i fråga om målsägandes rätt att föra talan om sitt anspråk på grund av brott i samband med åtal för brottet (se 22 kap. rättegångsbalken) och kan leda tanken fel såvitt avser tillämpningsområdet för paragrafen. I vart fall bör det klargöras när bestämmelsen är avsedd att tillämpas.

36 kap. 11 §

Paragrafen reglerar rättens skyldighet att pröva om ett enskilt anspråk på penningmedel ska bifallas genom en rätt till ersättning ur penningmedel som förverkas. Som paragrafen är formulerad förefaller den inte behandla den materiella skyldigheten för staten att svara för ersättning i förhållande till målsäganden. Det ligger närmast till hands att uppfatta att den skyldigheten är reglerad i 10 §. Förhållandet mellan 10 och 11 §§ är dock inte helt klart, framför allt med hänsyn till hur 10 § är utformad. Saken behöver klargöras.

En förutsättning för att rätten ska vara skyldig att pröva – enligt Lagrådet rätteligen "fastställa" – en rätt till betalning ur förverkad egendom för målsäganden är att förverkandeyrkandet och det enskilda anspråket framställs mot samma person och i samma rättegång. Ytterligare förutsättningar är att båda yrkandena bifalls och att det enskilda anspråket avser penningmedel. Vidare ska anspråket "svara mot" det som förverkandebeslutet avser. Det sistnämnda uttrycket har enligt författningskommentaren samma innebörd som i 10 §. I praktiken är 11 § dock något mer begränsad eftersom anspråk och förverkande måste riktas mot samma person enligt 11 §. Det sistnämnda kravet framgår dock inte av lagtexten.

Målsägandens anspråk ska enligt förslaget handläggas på vanligt sätt, men målsäganden ska inte behöva framställa något yrkande om betalning ur det som förverkats. Däremot ska enligt vad som anges i remissen parternas uppfattningar i frågan klargöras. Såsom förslaget har utformats innebär det en ordning som avviker från den sedvanliga principen om att parterna disponerar över frågor som ligger utanför det straffrättsliga området. Det kan leda till att rätten tvingas att ta ställning till en fråga som målsäganden inte vill ha prövad. Detta är knappast lämpligt. Enligt Lagrådets mening talar övervägande skäl för att rätten ska göra den angivna prövningen först efter yrkande.

Mot den nu angivna bakgrunden förordar Lagrådet att paragrafen ges följande lydelse.

Om rätten beslutar om förverkande av penningmedel och bifaller ett enskilt anspråk på penningmedel som svarar mot det som förverkas ska rätten, om målsäganden yrkar det, samtidigt fastställa att betalningen ska ske ur det som staten får in till följd av beslutet om förverkande. Detta gäller dock endast under förutsättning att yrkandet om förverkande och det enskilda anspråket riktas mot samma person.

En tillämpning av paragrafen kan röra situationer av många olika slag och innefatta komplicerade civilrättsliga bedömningar. Det blir därför särskilt viktigt att domslutet formuleras tydligt och klart. Enligt Lagrådet skulle det vara en värdefull hjälp vid tillämpningen om det i den kommande propositionen gavs några exempel på hur domslut kan formuleras.

36 kap. 12 §

Paragrafen behandlar förverkande av brottsvinster och kostnadsersättningar.

I paragrafens första stycke sägs att "vinster från ett brott" ska förverkas. Bestämmelsen motsvarar närmast de nu gällande

bestämmelserna om förverkande av utbyte av brott i 36 kap. 1 § brottsbalken. Den paragrafen kompletteras i dag av 36 kap. 1 c § där det klargörs att med utbyte av brott eller brottslig verksamhet anses även egendom som har trätt i stället för utbyte, avkastning av utbyte samt avkastning av det som har trätt i stället för utbyte.

Förverkande av egendom utgör, som redan har berörts, ett ingrepp i den grundlagsskyddade äganderätten. Det är därför angeläget att förutsättningarna för förverkande kommer till tydligt uttryck i lag. Redan den nu gällande regleringen kan kritiseras för att den inte ger något alldeles klart besked om vad som utgör utbyte och hur detta ska beräknas. En viss precisering har emellertid åstadkommit genom rättspraxis som bland annat har utvecklats i vilken utsträckning utbytet ska beräknas med eller utan beaktande av de kostnader som har uppkommit i samband med brottet.

Lagrådsremissens förslag innebär inget ytterligare tydliggörande av vad som får förverkas. I stället byts begreppet utbyte (inbegripet sådan egendom som avses i nuvarande 36 kap. 1 c §) ut mot det svepande begreppet "vinster från ett brott". Av författningskommentaren framgår att avsikten är att begreppet ska rymma även det som i dag omnämns i 36 kap. 1 c §, liksom "mera medelbara vinster" av det slag som i dag, i 36 kap. 4 §, betecknas som ekonomiska fördelar.

Enligt Lagrådets mening innebär förslaget att tydligheten i regleringen ytterligare minskar. Begreppet "vinster av brott" är i sig obestämt och i den mån uttrycket "vinst" har en vedertagen ekonomisk innebörd avviker den, i vart fall delvis, från den innebörd som synes vara avsedd här (och som innebär att avdrag inte ska göras för alla de kostnader som sammanhänger med intäkterna). Uttrycket vinst förefaller inte heller vara någon särskilt träffande beteckning på allt det som enligt författningskommentaren är avsett att kunna förverkas, t.ex. egendom som har trätt i stället för gärningsmannens

utbyte av brottet, avkastning av egendomen och andra medelbara ekonomiska fördelar av brottet.

En förutsättning för att begreppet brottsvinst ska användas är därför enligt Lagrådets mening att den särskilda innebörd som begreppet avses ha i detta sammanhang kommer till tydligare uttryck i lagtexten. När denna innebörd preciseras kan det vara lämpligt att utgå från det i dag använda begreppet utbyte. Därmed kan också rättstillämpningen lättare anknyta till den rättspraxis som har utvecklats i anslutning till detta begrepp (och som innebär bland annat att s.k. abstrakta vinster av brott kan förverkas såsom utbyte av brott).

Mot den bakgrunden föreslår Lagrådet att paragrafen formuleras på följande sätt.

12 §

Vinster från brott ska förverkas (förverkande av brottsvinster). Med vinster från brott avses

1. utbyte av ett brott,
2. egendom som har trätt i stället för utbyte,
3. avkastning av utbyte,
4. avkastning av det som har trätt i stället för utbyte, och
5. andra ekonomiska fördelar av ett brott.

Också egendom som någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott ska förverkas, om mottagandet har utgjort ett brott (förverkande av kostnadsersättning).

36 kap. 14 §

Paragrafen innehåller en ny bestämmelse om s.k. självständigt förverkande. Bestämmelsen innebär att egendom ska förverkas om det är klart mera sannolikt att den härrör från brottslig verksamhet än att så inte är fallet. Den skiljer sig från bestämmelserna i 36 kap. 12 § om förverkande av brottsvinster på det sättet att det inte behöver beläggas något samband med något konkret brott. Det räcker att den

egendom som förverkas bedöms härröra från icke preciserad brottslig verksamhet. Bestämmelsen avviker dessutom från bestämmelsen i 36 kap. 15 § om utvidgat förverkande på så vis att det överhuvudtaget inte krävs något förverkandeutlösande brott.

Lagrådet finner i och för sig inte anledning att avstyrka att en bestämmelse av detta slag införs. Det är emellertid angeläget att den utformas på ett sätt som tillgodoser rättssäkerhetens krav.

Enligt Lagrådets mening ger bestämmelsen, såsom den har utformats i lagrådsremissen, särskilt i ett avseende – beviskravet – anledning till tveksamhet. Lagrådsremissens förslag avviker här från betänkandeförslaget. Enligt det förslaget skulle självständigt förverkande kunna ske om det "visas" att egendomen härrör från brottslig verksamhet. Beviskravet var inte avsett att ligga på den nivå som gäller i brottmål ("ställt bortom rimligt tvivel") men det skulle krävas att de omständigheter som åklagaren åberopar övertygar rätten om att den aktuella egendomen härrör från inte närmare preciserad brottslighet.

Utredningen redovisade dock även ett alternativt beviskrav och det är detta – "klart mera sannolikt att egendomen härrör från brottslig verksamhet än att så inte är fallet" – som återfinns i lagrådsremissens förslag. Det är samma beviskrav som i dag uppställs vid utvidgat förverkande.

Lagrådet kan för egen del se goda skäl för det högre beviskrav som föreslås i betänkandet. Det är vid självständigt förverkande fråga om att förverka egendom som inte kan sättas i samband med något konkret brott. Till skillnad från vad som gäller vid utvidgat förverkande behöver det inte finnas någon anknytning till någon som är dömd för brott. Bedömningen av om den aktuella egendomen härrör från brottslig verksamhet blir under dessa förhållanden särskilt grannliga

och osäker; det är uppenbart att risken för att domstolen kommer till ett materiellt felaktigt slut ökar med det lägre beviskrav som uppställs i lagrådsremissens förslag.

Vid bedömningen av om det lägre beviskravet kan godtas får det enligt Lagrådets mening betydelse hur konkreta omständigheter som åklagaren måste presentera till grund för förverkandeyrkandet. Lagrådet utgår från att det även vid en tillämpning av det i lagrådsremissen föreslagna beviskravet normalt måste finnas en koppling mellan innehavet av viss egendom och förekommande brottslighet – låt vara att denna inte behöver preciseras – exempelvis genom att den som innehar egendomen är knuten till en kriminell gruppering. Om så är fallet får också – såsom anges i lagrådsremissen – innehavarens ekonomiska förhållanden, dvs. hans eller hennes oförmåga att förvärva egendomen på lagligt sätt, betydelse. Lagrådet har däremot för egen del svårt att se att paragrafens beviskrav skulle vara uppfyllt enbart genom att egendomens innehavare inte kan dokumentera inkomster som svarar mot egendomens värde. En annan sak är att ett sådant förhållande, tillsammans med andra omständigheter, t.ex. egendomens art, hur den förvaras eller innehavarens koppling till kriminella grupperingar, i det enskilda fallet kan leda domstolen till slutsatsen att beviskravet är uppfyllt.

Vid bedömningen av om det föreslagna beviskravet tillgodoser rätts-säkerhetens krav får också tidsaspekten betydelse. Det föreslagna beviskravet är ägnat att inge särskilda betänkligheter när de omständigheter som domstolen kan behöva bedöma ligger några år tillbaka i tiden. Det är t.ex. inte givet att den enskilde har möjlighet att förebringa dokumentation angående ett påstått lagligt förvärv som sägs ha skett för flera år sedan. Avsaknaden av dokumentation bör då rimligtvis inte få gå ut över den enskilde. Detta innebär dock inte att lagens beviskrav generellt behöver sättas högre än i förslaget; en annan sak är att domstolen i situationer av detta slag – inom ramen

för tillämpningen av det föreslagna beviskravet – ofta kan behöva godta svarandens förklaring, trots att den är odokumenterad.

Det är inte givet var balanspunkten mellan de olika intressen som här gör sig gällande – brottsbekämpning respektive den enskildes rättssäkerhet och integritet – bör ligga. Till bilden hör att inte heller det beviskrav som utredningen har uppställt är invändningsfritt, bland annat därför att innebörden i "visar" i detta sammanhang framstår som oklar. Lagrådet anser sig därför – och mot bakgrund av vad Lagrådet ovan har uttalat – inte ha grund för att avstyrka lagrådsremissens förslag.

Den föreslagna bestämmelsen är, som redan har konstaterats, utformad så att den brottsliga verksamheten inte behöver preciseras i förverkandeärendet. Inte heller uppställer bestämmelsen något krav på att den mot vilken förverkandeyrkandet riktas har begått brott. Icke desto mindre torde det enligt Lagrådets mening normalt vara nödvändigt att vid bedömningen av om egendomen härrör från brottslig verksamhet beakta vem eller vilka som innehar – eller tidigare har innehaft – egendomen, inbegripet dessa personers ekonomiska förhållanden och levnadssätt. Bedömningen kommer därmed i de flesta fall att handla om sannolikheten av att en viss person har ägnat sig åt brottslig verksamhet.

Självständigt förverkande kommer emellertid att kunna riktas även mot den som innehar egendomen i senare led, och detta även om det är antagligt att han eller hon har förvärvat egendomen på ett i och för sig lagligt sätt, t.ex. köp. Lagrådet har i och för sig inget att invända mot en sådan ordning, under förutsättning att det i det enskilda fallet är belagt – med det beviskrav som bestämmelsen uppställer – att en tidigare innehavare har åtkommit egendomen som en följd av brottslig verksamhet. Såsom förslaget har utformats kommer emellertid självständigt förverkande att kunna ske även om

den som förverkandeyrkandet riktas mot har förvärvat egendomen i god tro. En sådan godtroende förvärvare skyddas enligt förslaget enbart av bestämmelsen i 9 § om att förverkande inte ska ske om det är uppenbart oskäligt.

Enligt Lagrådets mening är det inte rimligt att en godtroende förvärvare har ett så bräckligt skydd. Vid bland annat utvidgat förverkande skyddas en godtroende förvärvare även genom en särskild godtrosbestämmelse (se 16 § i lagrådsremissens förslag). Lagrådet kan inte se något avgörande skäl mot att det inte också vid självständigt förverkande finns ett motsvarande godtrosskydd. Det kan åstadkommas genom att 14 § tillförs en ny andra mening:

Om innehavaren av egendomen har förvärvat den från annan och därvid har betalat skälig ersättning för egendomen, får förverkande dock ske endast om innehavaren vid förvärvet insåg eller borde ha insett egendomens samband med brottslig verksamhet.

36 kap. 15 §

I paragrafen finns bestämmelser om s.k. utvidgat förverkande. Dessa bestämmelser motsvarar i huvudsak de bestämmelser som i dag finns i 36 kap. 1 b § brottsbalken, dock med den skillnaden att det föreslagna beviskravet ("övervägande sannolikt") är lägre än det beviskrav som finns i den nuvarande bestämmelsen ("klart mera sannolikt").

Också det nya lägre beviskravet i denna paragraf är ägnat att inge viss tvekan. Av i huvudsak samma skäl som anförts i anslutning till 14 § anser sig Lagrådet dock inte ha grund för att avstyrka förslaget.

36 kap. 16 §

Av paragrafen framgår att utvidgat förverkande (jfr 15 §) får ske från, utöver den som döms för det förverkandeutlösande brottet, den som har förvärvat "egendomen". Om förvärvaren har betalat skälig

ersättning för egendomen, får förverkande dock ske endast om han eller hon insåg eller borde ha insett egendomens samband med brottslig verksamhet.

Enligt vad som upplysts vid lagrådsföredragningen är begreppet "egendomen" även i detta sammanhang tänkt att innefatta penningmedel. Det synes innebära att om det kan konstateras att den person som döms för det förverkandeutlösande brottet i något skede har innehaft ett penningbelopp av viss storlek men har använt detta för en transaktion med en tredje man kan förverkande ske hos den som har tagit emot beloppet (såvida inte han eller hon har "betalat skälig ersättning" och varit i god tro). Enligt Lagrådets mening är det inte alldeles klart om detta i så fall förutsätter att det råder identitet mellan de penningmedel som den dömda har innehaft och de penningmedel som yrkas förverkade hos tredje man. Detta bör klargöras i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Det godtrosskydd som paragrafen ger tredje man förutsätter, som nämnts, att denne har "betalat skälig ersättning" för egendomen. Om egendomen utgörs av penningmedel, lär den praktiska situationen vara att den tredje man som har tagit emot medlen har lämnat någon annan typ av egendom till den dömda. Exempelvis kan han eller hon ha tagit emot penningmedlen i samband med en överlåtelse av en bil. Det bör klargöras att godtrosregeln är tillämplig även i denna situation.

36 kap. 17 §

I paragrafens första stycke anges vad som kan förverkas som brottsvinster och kostnadsersättningar (12 §) samt som oförklarade tillgångar (14 och 15 §§). Enligt andra stycket får i stället för egendomen dess värde förverkas. I tredje stycket anges att förverkande av brottsvinster, kostnadsersättning eller oförklarade

tillgångar även får avse annan egendom om det inte strider mot bestämmelserna i 5 kap. utsökningensbalken på motsvarande sätt som gäller vid utmätning.

Innebörden av första stycket är att brottsvinster ska kunna förverkas genom att den egendom som vinsten manifesteras i förverkas. Det är avsett att ge utrymme för att förverka, i stället för den ursprungliga egendomen, den egendom som har trätt i stället för denna, t.ex. de penningmedel som tjuven har erhållit genom försäljning av stöldgodset. Vidare ska kostnadsersättningar kunna förverkas genom att den egendom som tagits emot som kostnadsersättning ska kunna förverkas. Slutligen ska förverkande kunna ske av s.k. oförklarade tillgångar genom att den egendom som härrör från brottslig verksamhet förverkas.

Förverkande ska alltså ske genom förverkande av den egendom som har samband med brottslig verksamhet. Det kan i och för sig ifrågasättas om regleringen fyller någon självständig funktion, eftersom den, såsom den är utformad, inte säger mer än vad som redan framgår av grundbestämmelserna (12, 14 och 15 §§). Det centrala i paragrafen är emellertid de andra och tredje styckena om att förverkande i stället kan ske genom värdeförverkande eller i annan egendom. De bestämmelserna blir svårlästa om de inte kan relateras till första stycket. Lagrådet anser därför att första stycket ska behållas men att det bör tydliggöras att stycket handlar om förverkande av just den egendom som har åsyftats i de angivna paragraferna.

I paragrafens andra stycke anges att i stället för egendomen får dess värde förverkas. Detta överensstämmer med gällande rätt, såvitt gäller förverkande av utbyte, och innebär att förverkandesvaranden förpliktas att betala ett belopp motsvarande det förverkade värdet. Lagrådet har inga invändningar mot bestämmelsen i sig. Lagrådet har emellertid uppfattat avsikten med regleringen så att värde-

förverkande ska kunna ske även när brottet har gett upphov till en vinst som inte manifesteras i någon viss egendom; förverkandesvaranden ska också då kunna förpliktas att betala ett belopp som motsvarar brottsvinsten. Om bestämmelsen är avsedd att ha denna vidare innebörd, bör det tydliggöras i lagtexten.

I tredje stycket ges en möjlighet att förverka, i stället för egendom som avses i första stycket eller det värde som avses i andra stycket, annan egendom. Såvitt Lagrådet förstår är avsikten att domstolen vid detta slag av förverkande ska peka ut den egendom som ska förverkas och det blir därför inte – lika lite som vid förverkande enligt första stycket – fråga om att förplikta förverkandesvaranden att utge viss egendom eller visst belopp. I stället övergår egendomen genom förverkandebeslutet direkt på staten (jfr 36 kap. 27 §). I den mån egendomen inte redan genom beslag, penningbeslag eller kvarstad befinner sig i statens besittning kan verkställighet ske enligt 16 kap. utsökningbalken. Den egendom som förverkas måste – som det får förstås – ha ett värde som inte överstiger vad som kan förverkas enligt första eller andra stycket men den behöver inte ha något som helst samband med brottslighet. Den kan också vara av i princip vilket slag som helst, exempelvis medel på ett bankkonto, en bostadsrätt eller en bil. Den enda begränsningen är att egendomen ska kunna utmätas, dvs. en utmätning av egendomen skulle inte strida mot 5 kap. utsökningbalken.

Enligt Lagrådets mening bör det i tredje stycket tydliggöras att fråga är om att, i stället för att förverka viss egendom eller visst värde, förverka helt annan egendom.

Även om inte heller bestämmelsen i tredje stycket ger anledning till några principiella invändningar föreställer sig Lagrådet att bestämmelsen kan innebära vissa praktiska utmaningar. Den synes ju innebära att domstolen i samband med prövningen av förverkande-

yrkandet måste pröva frågor av delvis samma slag som Kronofogdemyndigheten tar ställning till vid en utmätningsförrättning, dock utan att domstolen har samma utredningsmöjligheter som Kronofogdemyndigheten har. Bestämmelsen framstår emellertid även i detta perspektiv som acceptabel, om man utgår från att åklagaren inte kommer att påkalla förverkande enligt denna bestämmelse när det är mera svårbedömt om den aktuella egendomen är utmätningsbar.

Mot bakgrund av det ovan sagda föreslår Lagrådet att paragrafen ges följande utformning.

17 §

Förverkande enligt 12 § får avse den egendom som utgör vinsten från ett brott eller, vid förverkande av kostnadsersättning, den egendom som någon har tagit emot som ersättning. Förverkande enligt 14 eller 15 § får avse den egendom som härrör från brottslig verksamhet.

I stället för egendomen enligt första stycket får dess värde förverkas. Förverkande av värde får också ske om en brottsvinst enligt 12 § inte svarar mot någon viss identifierad egendom. Vid värdeförverkande ska förverkandesvaranden förpliktas att betala ett belopp som motsvarar det förverkade värdet.

I stället för den egendom som avses i första stycket eller det värde som avses i andra stycket får annan egendom förverkas, under förutsättning att egendomen skulle kunna utmätas utan hinder av 5 kap. utsökningsbalken.

36 kap. 19 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om förverkande av brottsföremål. Förverkande ska ske i fyra olika fall (1) om egendomen har framställts genom brott, (2) om dess användande utgör brott, (3) om någon har tagit befattning med egendomen på ett sätt som utgör brott, och (4) om egendomen på annat sätt har varit föremål för brott.

De tre första punkterna motsvarar gällande rätt (se 36 kap. 2 § andra stycket brottsbalken), dock med den skillnaden att förverkande enligt

förslaget är obligatoriskt ("ska") medan det i gällande rätt är fakultativt ("får"). Lagrådet har inga invändningar i dessa delar.

Den nya fjärde punkten är enligt författningskommentaren avsedd för situationer då egendom har varit föremål för brott och det kan ifrågasättas om agerandet omfattas av de första tre punkterna.

Enligt Lagrådets mening är det svårt att ge uttrycket "varit föremål för brott" någon mera bestämd innebörd. Det förekommer i och för sig redan i dag i speciallagstiftningen men är då kopplat till specifika straffbestämmelser. Att införa en generell förverkandebestämmelse som tar sikte på all egendom som på det ena eller andra sättet kan sägas ha varit föremål för olika slag av brott framstår knappast som acceptabelt; effekterna av en sådan bestämmelse är omöjliga att överblicka. Det gäller i synnerhet om bestämmelsen, såsom föreslås i lagrådsremissen, utformas så att förverkande under den angivna förutsättningen *ska* ske.

Eftersom den fjärde punkten synes syfta enbart till att fånga in vissa speciella situationer som är snarlika de som omfattas av de första tre punkterna, föreslår Lagrådet att punkten snävas in enligt följande.

4. som på annat liknande sätt har varit föremål för brott /.../.

36 kap. 27 §

I paragrafen anges att förverkad egendom och ålagd företagsbot tillfaller staten.

Kapitlets bestämmelser ger möjlighet att förverka såväl viss egendom som egendomens värde (se t.ex. 36 kap. 17 § andra stycket). I det senare fallet innebär förverkandet en förpliktelse för förverkandesvaranden att betala ett belopp som motsvarar detta värde.

Begreppet "förverkad egendom" i förevarande paragraf kan ge intrycket att vad som avses är enbart vad som förverkas i form av viss egendom. Lagrådet föreslår därför att paragrafen justeras enligt följande.

Det som har förverkats samt ålagd företagsbot tillfaller staten.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

På straffrättens område gäller ett retroaktivitetsförbud som innebär att en straffbestämmelse inte får ges retroaktiv tillämpning till den enskildes nackdel. Förbudet gäller inte bara brottspåföljd utan även förverkande och annan särskild rättsverkan av brott.

I punkt 2 finns övergångsbestämmelser med avseende på bestämmelserna om förverkande av särskilda brottsverktyg, vilka kan medföra en mer ingripande straffrättslig reaktion än enligt nu gällande bestämmelser, och på den nya förverkandeformen självständigt förverkande. Övergångsbestämmelserna innebär att de nya bestämmelserna får tillämpas endast i förhållande till egendom som tillhör eller ska anses ägas av förverkandesvaranden efter ikraftträdandet.

När det gäller självständigt förverkande anges i remissen att den förverkandeformen på grund av sin rättsliga konstruktion inte utgör en särskild rättsverkan av brott och i formell mening inte träffas av retroaktivitetsförbudet. Med hänsyn till att den kan innebära betydande ingrepp i enskildas egendomsförhållanden som kan likställas med en särskild rättsverkan av brott anses grunderna för retroaktivitetsförbudet emellertid kunna göras gällande med avseende på självständigt förverkande. Utgångspunkten i remissen är därför att reglerna om självständigt förverkande inte ska ges tillbakaverkande effekt. Lagrådet delar de angivna utgångspunkterna.

Vad som bör förstås som tillbakaverkande effekt ska enligt remissen ses mot bakgrund av att förverkandet tar sikte på att pröva ett egendomsinnehav i förhållande till möjliga förvärvskällor och att rekvisitet "brottslig verksamhet" inte tar sikte på någon viss brottslighet som behöver konkretiseras till tid och rum. Begränsningen i tiden sker i stället genom en koppling till tidpunkten för egendomsinnehavet.

Enligt Lagrådets mening är det redovisade synsättet inte helt invändningsfritt, bland annat mot bakgrund av att effekten av ett självständigt förverkande för den enskilde inte skiljer sig från effekten av annat förverkande. Införandet av den nya förverkandeformen kommer att innebära att brottslighet som inträffat före ikraftträdandet kan få till följd att en enskild blir föremål för ingrepp i sina egendomsförhållanden. Den nya förverkandeformen har emellertid en konstruktion som i det enskilda fallet inte tar sikte på ett konkret brott utan på ett visst egendomsinnehav i nutid som, med det angivna beviskravet, bedöms härröra från brottslig verksamhet. Det får enligt Lagrådet anses godtagbart att begränsningen av den tillbakaverkande effekten knyts till tidpunkten för egendomsinnehavet.

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

27 kap. 1 §

Paragrafen har getts en språkligt otymplig utformning. Lagrådet föreslår att paragrafen ges följande lydelse.

Ett föremål får tas i beslag om det skäligen kan antas att

1. föremålet har betydelse för utredning om brott,
2. någon har blivit av med föremålet genom brott,
3. föremålet kan bli förverkat,
4. föremålet kan användas för att utföra en genomsökning på distans, eller

5. föremålet har betydelse för en utredning om förverkande.

27 kap. 17 d och 17 e §§

Paragraferna innehåller regler om när en kopia ska förstöras respektive om rättens prövning av om en kopia ska förstöras. I lagrådsremissen föreslås att talan om förverkande läggs till som en grund för att inte förstöra en kopia. Vidare att rätten till prövning ska gälla fram till dess att målet har avgjorts slutligt även i förhållande till en talan om förverkande.

Enligt Lagrådets mening behövs inte de föreslagna ändringarna, eftersom det av 1 kap. 2 § och 2 kap. 10 § i den föreslagna lagen om rättegången vid förverkande av egendom och företagsbot följer att bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken ska tillämpas i fråga om bland annat kopior. Lagrådet föreslår därför att de föreslagna ändringarna utgår.

Förslaget till lag om ändring i miljöbalken

16 kap. 1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilken myndighet eller domstol som ska pröva mål och ärenden enligt balken. I den nuvarande lydelsen klargörs att vid prövningen av mål om straff och förverkande enligt 29 kap. gäller "vad som är föreskrivet om brottmål i allmänhet". Bestämmelsen får anses innebära en hänvisning till vad som föreskrivs i bland annat 19 kap. rättegångsbalken.

Enligt lagrådsremissens förslag ska paragrafens ordalydelse justeras genom att de nyss citerade orden ersätts med "vad som är föreskrivet i allmänhet om brottmål eller mål om förverkande."

Genom den föreslagna lydelsen knyts orden "i allmänhet" till "föreskrivet" i stället för till "brottmål". Därmed förändras också

innebörden på ett sätt som inte torde vara avsett. Vidare bör uppmärksammas att ordet mål används för hanteringen i domstol. Eftersom bestämmelsen även träffar de fall då åklagare hanterar en fråga om förverkande bör ett annat uttryckssätt väljas.

Lagrådet föreslår mot denna bakgrund att första stycket, med några ytterligare språkliga justeringar, ges följande lydelse.

Regeringen, länsstyrelserna och andra förvaltningsmyndigheter, kommunerna, mark- och miljödomstolarna, Mark- och miljööverdomstolen och Högsta domstolen prövar mål och ärenden enligt denna balk eller enligt föreskrifter meddelade med stöd av balken. Vid prövningen av frågor om straff eller förverkande enligt 29 kap. gäller dock vad som är föreskrivet om brottmål i allmänhet och om hur frågor om förverkande ska prövas.

Förslaget till lag om ändring i lagen om utlämning för brott

21 och 23 §§

Paragraferna innehåller bestämmelser om överlämnande till en främmande stat av föremål som har tagits i beslag respektive om tvångsmedel i avvaktan på en framställning om utlämning. I lagrådsremissen föreslås att penningbeslag läggs till jämte beslag. Förslaget är föranlett av att penningbeslag införs som ett generellt tvångsmedel i rättegångsbalken.

Lagrådet kan konstatera att det i lagrådsremissen inte utvecklas varför det finns ett behov av att i samband med utlämning för brott kunna besluta om penningbeslag. Enligt Lagrådets mening bör detta klargöras i det fortsatta beredningsarbetet.

Förslaget till lag om ändring i narkotikastrafflagen

7 §

I paragrafens andra stycke anges att vissa bestämmelser i lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m. ska tillämpas vid vissa

beslag, dock att tiden för att anmäla missnöje ska räknas från dagen för förordnandet.

I 1958 års lag finns inte längre några regler om att anmäla missnöje. Bestämmelsen bör därför ändras så att det direkt av paragrafen framgår inom vilken tid den enskilde kan begära rättens prövning av ett beslut. Enligt Lagrådets mening bör andra stycket lämpligen ges följande utformning.

Bestämmelserna i 2 § 1 och 3 § lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m. ska tillämpas på motsvarande sätt då beslag har skett av narkotika, narkotikaprekursorer eller egendom som avses i 6 § denna lag. Tiden för att begära rättens prövning av beslutet om ersättning ska dock räknas från dagen för beslutet.

Förslaget till lag om ändring i skogsvårdslagen

I lagrådsremissen föreslås att 39 § skogsvårdslagen ska upphöra att gälla. Enligt den bestämmelsen ska virke efter avverkning som innebär brott enligt lagen eller värdet därav förverkas, om det inte är uppenbart obilligt. Några ytterligare bestämmelser om förverkande finns inte i lagen.

Syftet med förslaget är att brottsbalkens generella regler om förverkande i stället ska bli tillämpliga. Enligt dessa regler kommer förverkande att kunna ske i fler situationer än vad som nu följer av skogsvårdslagen, exempelvis genom att även hjälpmedel – t.ex. en skogsmaskin – kan förverkas.

Under föredragningen har upplysts att det inte är fråga om en utvidgning av förverkandemöjligheterna, eftersom brottsbalkens allmänna bestämmelser gäller vid sidan av de förhållanden som regleras särskilt i specialstraffrätten.

Lagrådet konstaterar emellertid att det många gånger inte är helt enkelt att avgöra om regler i en specialförfattning kompletterar en

generell reglering eller utesluter en tillämpning av denna, dvs. om den är avsedd att ersätta de generellt gällande bestämmelserna. Hur det i detta avseende förhåller sig med förverkanderegeln i skogsvårdslagen har inte utretts i lagstiftningsärendet och är alltså oklart.

Det kan även konstateras att det i betänkandet föreslogs att förverkandebestämmelsen i skogsvårdslagen, med några språkliga justeringar, skulle kvarstå. Skogsvårdslagen berördes inte specifikt i betänkandet, men på ett allmänt plan ställdes upp olika kriterier för om förverkanderegler i specialstraffrättsliga författningar skulle tas bort eller behållas (s. 420 ff.). Remissinstanserna har alltså inte haft anledning att yttra sig över frågan.

Frågan om förverkande på skogsvårdslagens område kan alltså inte anses vara tillfredsställande beredd. Lagrådet avstyrker därför ändringen i skogsvårdslagen.

Förslaget till lag om ändring i lagen om förbud mot vissa dopningsmedel

6 §

I paragrafen anges att vissa bestämmelser i lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m. ska tillämpas vid vissa beslag, dock att tiden för att anmäla missnöje ska räknas från dagen för förordnandet.

I 1958 års lag finns inte längre några regler om att anmäla missnöje. Bestämmelsen bör därför ändras på sätt som Lagrådet föreslår avseende 7 § andra stycket i förslaget till ändring i narkotikastrafflagen (1968:64).

Förslaget till lag om ändring i lagen om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt

6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om tvångsmedel i ett ärende om utlämning till en tribunal. I lagrådsremissen föreslås att penningbeslag läggs till jämte beslag. Förslaget är föranlett av att penningbeslag införs som ett generellt tvångsmedel i rättegångsbalken.

På motsvarande sätt som när det gäller förslaget till lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott konstaterar Lagrådet att det i lagrådsremissen inte utvecklas varför det finns ett behov av att i samband med utlämning till en tribunal kunna besluta om penningbeslag. Enligt Lagrådets mening bör detta klargöras i det fortsatta beredningsarbetet.

Förslaget till lag om ändring i lagen om värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument

8 kap. 2 a §

I paragrafen fastslås att en svensk värdepapperscentral och ett kontoförande institut är skyldiga att lämna ut vissa uppgifter, om det begärs under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål. Enligt förslaget ska detta gälla även i samband med en utredning om självständigt förverkande om det "begärs av undersökningsledaren".

Lagrådet konstaterar att lagtexten i denna del har fått en mindre lyckad utformning, eftersom det vid utredningar om självständigt förverkande inte finns någon "undersökningsledare". Det kan finnas skäl att i lagtexten ytterligare klargöra vem som i samband med en

utredning om självständigt förverkande kan begära de aktuella uppgifterna.

Vad som sägs i paragrafen innebär en inskränkning i den tystnadsplikt som annars gäller för bland annat värdepapperscentraler och kontoförande institut (jfr 8 kap. 2 §). Lagrådet har ingen invändning mot att denna inskränkning i tystnadsplikten får gälla även när det har inletts en utredning om självständigt förverkande. Lagrådet noterar dock att det även i den associationsrättsliga lagstiftningen finns bestämmelser om tystnadsplikt till vilka har fogats kompletterande bestämmelser om upplysningsplikt gentemot undersökningsledare vid förundersökning i brottmål (se t.ex., såvitt gäller revisorer, 9 kap. 41 § och 46 § andra stycket aktiebolagslagen [2005:551]). Det kan finnas anledning att överväga om också dessa bestämmelser bör kompletteras på samma sätt som föreslås i förevarande paragraf.

Förslaget till lag om ändring i lagen om förbud mot vissa hälsofarliga varor

5 §

I paragrafen anges att vissa bestämmelser i lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m. ska tillämpas vid vissa beslag, dock att tiden för att anmäla missnöje ska räknas från dagen för förordnandet.

I 1958 års lag finns inte längre några regler om att anmäla missnöje. Bestämmelsen bör därför ändras på sätt som Lagrådet föreslår avseende 7 § andra stycket i förslaget till ändring i narkotikastrafflagen (1968:64).

Förslaget till lag om ändring i lagen om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd

23 §

Paragrafen innehåller en särskild reglering avseende förverkande av en produkt som har varit föremål för brott enligt lagen. I övrigt är det som gäller generellt för förverkande av egendom enligt 36 kap. brottsbalken tillämpligt.

Det som föreskrivs i första meningen är avsett att innebära att den begränsning avseende vem förverkande får ske från som anges i 36 kap. 20 § brottsbalken inte ska gälla. Avsikten är att förverkande ska kunna ske från annan under förutsättning att denne är egendomens ägare eller ska presumeras vara ägare enligt vad som föreslås i 36 kap. Det framgår dock inte klart av den föreslagna lagtexten att det är detta som avses. Det som sägs i paragrafens andra mening avviker inte från det som sägs i 36 kap. 20 §. Den meningen kan därför utgå.

Bestämmelsen kan lämpligen formuleras på följande sätt.

Förverkande av en produkt som har varit föremål för brott enligt denna lag får, utan hinder av vad som sägs i 36 kap. 20 § första meningen brottsbalken, ske från den som egendomen tillhör eller som enligt 4 eller 5 § ska anses vara ägare till egendomen.

Förslaget till lag om ändring i lagen om straff för smuggling

16 §

Paragrafen innehåller en särskild reglering avseende förverkande av en vara som har varit föremål för brott enligt lagen. I övrigt är det som gäller generellt för förverkande av egendom enligt 36 kap. brottsbalken tillämpligt.

Vad Lagrådet har anfört i anslutning till lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd har relevans även här. Lagrådet föreslår därför att paragrafen ges följande lydelse.

Förverkande av en vara som har varit föremål för brott som enligt denna lag får, utan hinder av vad som sägs i 36 kap. 20 § brottsbalken, ske från den som egendomen tillhör eller som enligt 4 eller 5 § ska anses vara ägare till egendomen.

32 §

Av paragrafen, i dess nuvarande lydelse, följer att en särskilt förordnad befattningshavare vid Tullverket får föra talan i bötesmål som avser vissa i lagen angivna brott. En sådan befattningshavare får också fatta beslut i enlighet med 3 § fjärde stycket lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

I lagrådsremissens förslag ersätts hänvisningen till 1986 års lag av en hänvisning till 3 kap. 2 och 3 §§ i den föreslagna lagen om rättegången vid förverkande av egendom och företagsbot.

Hänvisningen till 3 kap. 3 § framstår i detta sammanhang som oproblematiske, eftersom den paragrafen motsvarar vad som sägs i 3 § fjärde stycket i 1986 års lag. Betydelsen av hänvisningen till 3 kap. 2 § är mera oklar. Enligt författningskommentaren innebär den att en särskilt förordnad befattningshavare vid Tullverket är skyldig att – på samma sätt som åklagare – pröva en fråga om förverkande i de fall som avses i 3 kap. 2 §. Detta går emellertid inte att läsa in i den nya lagtexten i smugglingslagen, som anger enbart vad befattningshavaren *får* fatta beslut om, dvs. det är inte fråga om att befattningshavaren måste göra på visst sätt.

Mot denna bakgrund anser Lagrådet att lagtexten behöver ses över.

Förslaget till lag om ändring i lagen om samarbete med
Internationella brottmålsdomstolen

6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om tvångsmedel i ärenden om överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen. I lagrådsremissen föreslås att penningbeslag läggs till jämte beslag. Förslaget är föranlett av att penningbeslag införs som ett generellt tvångsmedel i rättegångsbalken.

På motsvarande sätt som när det gäller förslaget till lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott konstaterar Lagrådet att det i författningskommentaren inte utvecklas varför det finns ett behov av att i samband med överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen kunna besluta om penningbeslag. Enligt Lagrådets mening bör detta klargöras i det fortsatta beredningsarbetet.

Förslaget till lag om ändring i utlänningslagen

I 20 kap. utlänningslagen finns under rubriken "Förverkande" två paragrafer som behandlar förverkande, 10 och 11 §§. Den förstnämnda paragrafen föreslås upphävas till följd av att 36 kap. brottsbalken görs generellt tillämpligt även vid brott som regleras genom specialstrafflag. Den sistnämnda paragrafen reglerar en speciell situation som inte täcks av de generella reglerna i brottsbalken, nämligen att en talan om förverkande i vissa fall ska kunna föras mot befälhavaren när ägaren till ett fartyg som transporterat utlänningar till Sverige inte är känd eller saknar känd hemvist i Sverige.

Lagrådet vill här framhålla vikten av att det av de specialstraffrättsliga författningarna framgår att de förverkanderegler som finns där kompletterar vad som allmänt gäller om förverkande. Detta kan

tydliggöras antingen genom att det i författningstexten ges en hänvisning till 36 kap. brottsbalken eller genom att detta markeras i den rubrik som föregår de aktuella bestämmelserna. Lagrådet föreslår därför att rubriken närmast före 11 § ges följande lydelse.

Särskilda bestämmelser om förverkande

I förekommande fall bör även framgå i vilken utsträckning reglerna i den specialstraffrättsliga författningen ersätter vissa regler i brottsbalken.

Lagrådet har inte någon överblick över i vilken utsträckning det kan behövas justeringar i olika specialstraffrättsliga författningar för att tydliggöra förhållandet till bestämmelserna i 36 kap. brottsbalken. Frågan bör dock uppmärksammas i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Förslaget till lag om ändring i lagen om handel med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr, m.m.

Förslaget i lagrådsremissen innebär att flera bestämmelser om förverkande, intagna i 6 och 7 §§, ska upphöra att gälla till följd av att brottsbalkens regler görs generellt tillämpliga. Kvar blir en paragraf, 6 §, om att förverkande även kan ske från andra personer än de som anges i bestämmelserna i brottsbalken. Paragrafen finns under rubriken "Förverkande".

Av samma skäl som har angetts i Lagrådets yttrande över förslaget till lag om ändring i utlänningslagen föreslår Lagrådet att rubriken närmast före 6 § ges följande lydelse.

Särskilda bestämmelser om förverkande

6 §

Paragrafen innehåller en särskild reglering avseende förverkande av egendom som har varit föremål för brott enligt lagen. I övrigt är det som gäller generellt för förverkande av egendom enligt 36 kap. brottsbalken tillämpligt.

Vad Lagrådet har anfört i anslutning till lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd har relevans även här. Lagrådet föreslår därför att paragrafen ges följande lydelse.

Förverkande av egendom som har varit föremål för brott enligt denna lag får, utan hinder av vad som sägs i 36 kap. 20 § brottsbalken, ske från den som egendomen tillhör eller som enligt 4 eller 5 § ska anses vara ägare till egendomen.

Förslaget till lag om ändring i lagen om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott

3 a §

Jfr vad Lagrådet har anfört i anslutning till 32 § i förslaget till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling.

Förslaget till lag om ändring i lagen om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall

1 kap. 2 §

Om Lagrådets förslag till ändrad lydelse av 36 kap. 19 § brottsbalken godtas, bör lydelsen av första stycket 2 i förevarande paragraf ändras på motsvarande sätt.

Förslaget till lag om ändring i lagen om straff för penningtvättsbrott

11 §

I lagrådsremissen föreslås att det i 11 § anges att trots bestämmelserna i 36 kap. brottsbalken får egendom som har varit föremål för brott enligt denna lag förverkas hos gärningsmannen eller någon annan som medverkat till brott.

Syftet med bestämmelsen är att förverkande ska kunna ske även hos annan än den krets som anges i bestämmelserna i 36 kap. brottsbalken. Regleringen har emellertid getts en något otymplig formulering, dels genom en oprecis hänvisning till brottsbalken, dels genom att paragrafen inleds med ordet trots. Lagrådet föreslår därför att paragrafen ges följande lydelse.

Förverkande av egendom som har varit föremål för brott enligt denna lag får ske hos gärningsmannen eller hos den som har medverkat till brottet, även om egendomen tillhör någon annan.

Förslaget i lagrådsremissen innebär att det under rubriken "Förverkande" endast kommer att finnas en paragraf, 11 §, som reglerar en situation som inte täcks av de generella reglerna i brottsbalken. Av samma skäl som angetts i yttrandet över förslaget till lag om ändring i utlänningslagen föreslår Lagrådet att rubriken närmast före 11 § ges följande lydelse.

Särskilda bestämmelser om förverkande

Förslaget till lag om ändring i terroristbrottslagen

13 §

I paragrafen anges att förverkande får ske hos gärningsmannen eller annan som har medverkat till brottet, även om egendomen *vid brottet tillhörde* någon annan. Syftet med bestämmelsen är att förverkande

ska kunna ske hos en vidare krets av personer än vad som följer av 36 kap. 3 § brottsbalken. Den sistnämnda bestämmelsen innehåller en begränsning som får anses anknyta till förhållandena vid doms- eller beslutstidpunkten ("tillhör"). Det kan mot den bakgrunden ifrågasättas om inte också förevarande bestämmelse bör anknyta till den tidpunkten, dvs. orden "vid brottet tillhörde" bör bytas ut mot "tillhör".

Förslaget i lagrådsremissen innebär att det under rubriken "Förverkande" kommer att finnas endast en paragraf, 13 §, som reglerar en situation som inte täcks av de generella reglerna i brottsbalken. Av samma skäl som har angetts i yttrandet över förslaget till lag om ändring i utlänningslagen föreslår Lagrådet att rubriken närmast före 13 § ges följande lydelse.

Särskilda bestämmelser om förverkande